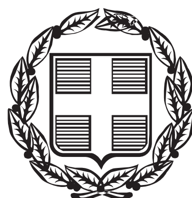

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ **Αρ. Φύλλου 3193**

27 Νοεμβρίου 2014

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. απόφ. 573/VII/2013*

Λήψη απόφασης επί της γνωστοποίησης συγκέντρωσης σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 του ν. 3959/2011 που αφορά στην απόκτηση αποκλειστικού ελέγχου των «Κρατικών Λαχείων» από την εταιρία «ΟΠΑΠ Α.Ε.».

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ
(ΑΠΟΦΑΣΗ 573/VII/2013)*

Συνεδρίασε στην Αίθουσα Συνεδριάσεων του 1ου ορόφου του κτηρίου των γραφείων της, επί της οδού Κότσικα 1Α, Αθήνα, την 30η Αυγούστου 2013, ημέρα Παρασκευή και ώρα 11:40, με την εξής σύνθεση:

Πρόεδρος: Δημήτριος Κυριτσάκης
Αντιπρόεδρος: Δημήτριος Λουκάς
Μέλη: Ιωάννης Μπιτούνης (Εισηγητής),
Εμμανουέλα Τρούλη,
Βικτωρία Μερτικοπούλου και
Δημήτριος Δανηλάτος.
Γραμματέας: Παρασκευή Α. Ζαχαριά.

Θέμα της συνεδρίασης: Λήψη απόφασης επί της γνωστοποίησης συγκέντρωσης σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 του ν. 3959/2011 που αφορά στην απόκτηση αποκλειστικού ελέγχου των «Κρατικών Λαχείων» από την εταιρία «ΟΠΑΠ Α.Ε.».

Τα λοιπά τακτικά ή/και αναπληρωματικά μέλη καίτοι προσκληθέντα δεν συμμετείχαν λόγω δικαιολογημένου κωλύματος.

Πριν από την έναρξη της συζήτησης, ο Πρόεδρος όρισε Γραμματέα της υπόθεσης την υπάλληλο της Γραμματείας Προέδρου, Αντιπροέδρου και Εισηγητών Παρασκευή Α. Ζαχαριά με αναπληρώτρια αυτής, την Ηλιάνα Κούτρα.

Στην αρχή της συζήτησης, ο Πρόεδρος έδωσε το λόγο στον αρμόδιο Εισηγητή, Ιωάννη Μπιτούνη, ο οποίος ανέπτυξε συνοπτικά την υπ΄ αριθ. πρωτ. οικ. 6666/29.8.2013 Έκθεσή του και πρότεινε για τους λόγους που αναφέρονται αναλυτικά σ΄ αυτή, α) την έγκριση, κατ' άρθρο 8 του ν. 3959/2011, της γνωστοποίησης συγκέντρωσης σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 του ν. 3959/2011 που αφορά στην απόκτηση αποκλειστικού ελέγχου των «Κρατικών Λαχείων» από την εταιρία «Ο.Π.Α.Π. Α.Ε.», καθόσον δεν δημιουργούνται σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητά της να περιορίσει σημαντικά τον ανταγωνισμό στις σχετικές αγορές στις οποίες αυτή αφορά και

β) την επιβολή προστίμου για εκπρόθεσμη γνωστοποίηση κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6 παρ. 4 του ν. 3959/2011.

Με την ολοκλήρωση της ανάπτυξης της εισήγησης, η Επιτροπή προχώρησε σε διάσκεψη επί της ως άνω υπόθεσης με τη συμμετοχή του Εισηγητή αυτής, Ιωάννη Μπιτούνη, ο οποίος δεν έλαβε μέρος στην ψηφοφορία και αφού έλαβε υπόψη την έκθεση του αρμόδιου Εισηγητή, όλα τα στοιχεία του φακέλου της ανωτέρω υπόθεσης, τις απόψεις των μελών και το ισχύον νομικό πλαίσιο,

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:

I Η ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣΑ ΠΡΑΞΗ

I.1 Περιγραφή πράξης

1. Στις 20.05.2013, η εταιρία «ΟΠΑΠ Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου Ανώνυμη Εταιρία» με έδρα την Ελλάδα (εφεξής ΟΠΑΠ Α.Ε. ή ΟΠΑΠ ή γνωστοποιούσα) γνωστοποίησε με το υπ' αριθμ. πρωτ. 4076 έγγραφό της στην Επιτροπή Ανταγωνισμού σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 του Ν. 3959/2011 όπως ισχύουν, τη μεταβίβαση του αποκλειστικού δικαιώματος για την παραγωγή, λειτουργία, κυκλοφορία, προβολή και εν γένει διαχείριση των «Κρατικών Λαχείων» για 12 έτη, από την ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου» (εφεξής ΤΑΙΠΕΔ), στην εταιρία ειδικού σκοπού με την επωνυμία «Ελληνικά Λαχεία - Ανώνυμη Εταιρία Παραγωγής, Λειτουργίας, Κυκλοφορίας, Προβολής και Διαχείρισης Λαχείων» (εφεξής Παραχωρησιούχος ή Ελληνικά Λαχεία). Η Παραχωρησιούχος συστάθηκε από την Κοινοπραξία των εταιριών «OPAP Investment Limited» (εφεξής OPAP Inv), «INTRALOT LOTTERIES Limited» (εφεξής Intralot Lotteries), «SCIENTIFIC GAMES GLOBAL GAMING S.a.r.l» (εφεξής SGG) και «LOTTOMATICA GIOCHI E PARTECIPAZIONI S.r.l» (εφεξής LGP).

* Από την παρούσα απόφαση έχουν παραλειφθεί, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ.7 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΦΕΚ 54/Β'/16.1.2013), τα στοιχεία εκείνα, τα οποία κρίθηκε ότι αποτελούν επιχειρηματικό απόρρητο. Στη θέση των στοιχείων που έχουν παραλειφθεί υπάρχει η ένδειξη [...]. Όπου ήταν δυνατό τα στοιχεία που παραλείφθηκαν αντικαταστάθηκαν με ενδεικτικά ποσά και αριθμούς ή με γενικές περιγραφές (εντός [...]).

2. Η ανωτέρω Κοινοπραξία συστάθηκε προκειμένου να συμμετάσχει στον ανοικτό διεθνή πλειοδοτικό διαγωνισμό που προκήρυξε το ΤΑΙΠΕΔ στα πλαίσια των αποκρατικοποιήσεων[1], και αφορούσε στη μεταβίβαση του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων. Στις 27.03.2013 η εν λόγω Κοινοπραξία ανακηρύχτηκε τελικός επιτυχών πλειοδότης. Η σύμβαση παραχώρησης του σχετικού δικαιώματος υπεγράφη από το ΤΑΙΠΕΔ και την Παραχωρησιούχο, η οποία αποτελεί ελληνική ανώνυμη εταιρία ειδικού σκοπού, στις 30.07.2013.

3. Βασικός μέτοχος της Παραχωρησιούχου είναι η εταιρία OPAP Inv η οποία κατέχει το 66,99999% του μετοχικού κεφαλαίου αυτής, ενώ οι εταιρίες Intralot Lotteries και SGG κατέχουν από 16,50% έκαστη [...][2].

4. Οι εταιρίες OPAP Inv, Intralot Lotteries, SGG και LGP αποτελούν 100% θυγατρικές εταιρίες των ΟΠΑΠ Α.Ε., ΙΝΤΡΑΛΟΤ Α.Ε. Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα και Υπηρεσίες Τυχερών Παιγνίων (εφεξής Intralot A.E.), Scientific Games Corporation (εφεξής SG) και Lottomatica Group SpA (εφεξής Lottomatica), αντίστοιχα.

5. Όπως ορίζεται στη «Σύμβαση παραχώρησης του αποκλειστικού δικαιώματος παραγωγής, λειτουργίας, κυκλοφορίας, προβολής και διαχείρισης των Κρατικών Λαχείων» (εφεξής η Σύμβαση), η οποία υπογράφηκε μεταξύ του ΤΑΙΠΕΔ και της Παραχωρησιούχου (Ελληνικά Λαχεία Α.Ε) στις 30.07.2013, τα Κρατικά Λαχεία περιλαμβάνουν τα εξής: (α) το Στιγμιαίο Κρατικό Λαχείο, (β) το Στεγαστικό Κρατικό Λαχείο, (γ) το Ειδικό Κρατικό Λαχείο Κοινωνικής Αντίληψης (ή Πρωτοχρονιάτικο), (δ) το Λαϊκό Λαχείο, (ε) το Εθνικό Λαχείο και (στ) το Έκτακτο ή Ειδικό Λαχείο που κληρώνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση Κρατικών Λαχείων.

6. Επιπλέον, όπως επισημαίνεται στη Σύμβαση, η εν λόγω Παραχώρηση αποτελεί την πρώτη αποκρατικοποίηση των Κρατικών Λαχείων ως μορφή τυχερών παιγνίων στην Ελληνική Δημοκρατία και το ελληνικό Δημόσιο είναι αποφασισμένο να διασφαλίσει ότι, μετά την αποκρατικοποίηση, η διεξαγωγή των τυχερών παιγνίων επίγεια (offline), συμπεριλαμβανομένης της παροχής και λειτουργίας των λαχείων θα παραμείνει μια στενά ελεγχόμενη δραστηριότητα, καθώς οι σχετικοί στόχοι της πολιτικής του ελληνικού Δημοσίου παραμένουν υψίστης σημασίας.

7. Σύμφωνα με τη γνωστοποιούσα, η υπό κρίση πράξη συνιστά συγκέντρωση δεδομένου ότι:

(α) πρόκειται για μεταβολή ελέγχου, καθώς *«[η] απόκτηση ελέγχου πραγματοποιείται και με την απόκτηση στοιχείων του ενεργητικού, τα οποία αποτελούν το σύνολο ή τμήμα μιας επιχείρησης, δηλαδή μια επιχειρηματική δραστηριότητα με παρουσία στην αγορά, της οποίας μπορεί να προσδιοριστεί σαφώς ο κύκλος εργασιών. Τα Κρατικά Λαχεία έχουν συγκεκριμένο κύκλο εργασιών»* και

(β) η μεταβολή του ελέγχου έχει μόνιμο χαρακτήρα, καθώς *«[σ]υγκέντρωση μπορεί να προκύπτει ακόμη και στις περιπτώσεις που οι συμφωνίες προβλέπουν ορισμένη καταληκτική ημερομηνία, αν το καλυπτόμενο χρονικό διάστημα είναι αρκετά μεγάλο ώστε να οδηγεί σε μόνιμη μεταβολή του ελέγχου των συμμετεχουσών επιχειρήσεων. Η περίοδος των 12 ετών έχει κριθεί επαρκής για την ύπαρξη μόνιμης μεταβολής ελέγχου»*.

1. Την 01.11.2011 το ΤΑΙΠΕΔ εξέδωσε Πρόσκληση Ενδιαφέροντος για την εκχώρηση δικαιώματος παραγωγής, λειτουργίας, κυκλοφορίας, προβολής και διαχείρισης των Κρατικών Λαχείων.

2. Βλ. υπ' αριθμ. πρωτ. 4076/20.05.2013 γνωστοποίηση.

Ι.2 Περιγραφή της Σύμβασης – Βασικοί Όροι

8. Όπως προαναφέρθηκε, με τη σύμβαση χορηγείται στην Παραχωρησιούχο το αποκλειστικό δικαίωμα της παραγωγής, λειτουργίας, κυκλοφορίας, προβολής και εν γένει διαχείρισης των Κρατικών Λαχείων (βλ. σημείο 5 ανωτέρω), τα οποία διεξάγονται επίγεια (offline) με τη χρήση λαχνών. [...][3]. Περαιτέρω:

i. Το ΤΑΙΠΕΔ συνάπτει την εν λόγω σύμβαση παραχώρησης για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο θα είναι και ο τελικός δικαιούχος οιουδήποτε ανταλλάγματος που θα καταβληθεί δυνάμει της Παραχώρησης.

ii. Οι διατάξεις της παραχώρησης, συμπεριλαμβανομένου του πεδίου εφαρμογής και της διάρκειάς της και οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται στον Παραχωρησιούχο, έχουν σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να διατηρήσουν τη λειτουργία της δραστηριότητας εντός ενός αποτελεσματικά ρυθμιζόμενου και εποπτευόμενου πλαισίου.

iii. Η μέγιστη διάρκεια της παραχώρησης δε θα υπερβαίνει τα 12 έτη και δε δύναται να παραταθεί ή να ανανεωθεί καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο. Το παραχωρούμενο δικαίωμα θα επιστρέψει στο Ελληνικό Δημόσιο κατά τη λήξη της χρονικής περιόδου αυτής.

iv. Το πεδίο εφαρμογής της παραχώρησης περιορίζεται αυστηρά στα λαχεία, τα οποία απαριθμούνται στη Σύμβαση και [...][4].

9. Το οικονομικό αντάλλαγμα το οποίο καλείται να καταβάλει η Παραχωρησιούχος προς το ΤΑΙΠΕΔ αυτό ανέρχεται σε € 190 εκ. και, επιπροσθέτως, η Παραχωρησιούχος θα πρέπει να καταβάλει προς το Ελληνικό Δημόσιο [...]. Το [...] της εν λόγω αμοιβής θα διατίθεται από το Ελληνικό Δημόσιο σε κοινωνικές πολιτικές. Επίσης, η Παραχωρησιούχος θα πρέπει να καταβάλει προς το Ελληνικό Δημόσιο [...]. Τα καθαρά έσοδα από το ποσό αυτό θα διατίθενται από το Ελληνικό Δημόσιο σε κοινωνικές πολιτικές[5].

10. Η σύμβαση τελεί υπό τις ακόλουθες αιρέσεις: (α) της κύρωσης της Σύμβασης από τη Βουλή των Ελλήνων και (β) των εγκρίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή, σε περίπτωση παραπομπής, της αρμόδιας εθνικής Αρχής Ανταγωνισμού.

ΙΙ ΤΑ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ – ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

11. Για τους σκοπούς εξέτασης της παρούσας υπόθεσης, ως συμμετέχουσες επιχειρήσεις θεωρούνται αφενός η OPAP Inv και η ΟΠΑΠ Α.Ε. (ως μοναδικός απώτερος ελέγχων μέτοχος της ασκούσας τον αποκλειστικό έλεγχο στην Παραχωρησιούχο, OPAP Inv) και αφετέρου τα «Κρατικά Λαχεία», το αποκλειστικό δικαίωμα επί των οποίων πρόκειται να περιέλθει στην Παραχωρησιούχο ως αποτέλεσμα της υπό κρίση πράξης. Η Παραχωρησιούχος δεν θεωρείται γνωστοποιούν μέρος, καθώς πρόκειται για εταιρία-όχημα η οποία έχει συσταθεί με αποκλειστικό σκοπό την ανάληψη του ανωτέρω αναφερόμενου δικαιώματος χρήσης των Κρατικών Λαχείων και δεν έχει καμία εμπορική δραστηριότητα. Ωστόσο, για λόγους πλη-

3. Βλ. [...].

4. [...].

5. Στις 30.06.2013, το ΤΑΙΠΕΔ με δελτίο τύπου που εξέδωσε αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι «[σ]τα συνολικά οικονομικά ανταλλάγματα για το ελληνικό Δημόσιο (ενν. που αφορούν τη σύμβαση παραχώρησης) συμπεριλαμβάνονται η εφάπαξ καταβολή 190 εκ. € σε μετρητά, και ελάχιστα εγγυημένα έσοδα για το Δημόσιο (για την 12ετία) ύψους 580 εκ. €, ήτοι συνολικά τουλάχιστον 770 εκ. €». (http://www.hradf.com/uploads/files/20130730-press-release-lotteries-el1.pdf)

ρότητας γίνεται συνοπτική περιγραφή της εν λόγω εταιρίας στην ενότητα Β.3 κατωτέρω.

ΙΙ.1 ΟΠΑΠ Α.Ε. («Γνωστοποιούσα»)

12. Η εταιρία με την επωνυμία «Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου Ανώνυμη Εταιρία» και δ.τ. ΟΠΑΠ Α.Ε., έχει έδρα στο Περιστέρι (Κηφισού 62, 121.32). Αποτελεί τη μητρική εταιρία Ομίλου επιχειρήσεων (Όμιλος ΟΠΑΠ) με αντικείμενο δραστηριότητας τον τομέα των τυχερών παιγνίων, εν γένει. Οι εταιρίες του Ομίλου παρατίθενται στο Παράρτημα 1.

13. Σύμφωνα με τη γνωστοποιούσα, στον καταστατικό σκοπό της ΟΠΑΠ Α.Ε. μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται: «Η οργάνωση, η λειτουργία και η διεξαγωγή των παιγνίων ΠΡΟ-ΠΟ, ΛΟΤΤΟ, ΠΡΟΤΟ, ΠΡΟΠΟΓΚΟΛ, ΤΖΟΚΕΡ, ΜΠΙΝΓΚΟ-ΛΟΤΤΟ, ΚΙΝΟ, ΣΟΥΠΕΡ 3, ΣΟΥΠΕΡ 4, ΑΡΙΘΜΟΛΑΧΕΙΟ 5 ΑΠΟ 35 και των ΣΤΟΙΧΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΗΣ Η ΜΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ (στα πάσης φύσεως ατομικά ή ομαδικά παιχνίδια, όπως και γεγονότων, η φύση των οποίων προσφέρεται για διεξαγωγή στοιχημάτων), καθώς και όποιου άλλου τυχερού παιχνιδιού ή παιχνιδιού γνώσεων ή τεχνικού παιχνιδιού ή παιχνιδιού που στηρίζεται σε οποιονδήποτε συνδυασμό των ανωτέρω, που στο μέλλον ήθελε να επιτραπεί και ν' ανατεθεί στην Εταιρεία η λειτουργία και διεξαγωγή του σε ολόκληρη τη χώρα αλλά και εκτός αυτής. Η Εταιρία λαμβάνει κάθε αναγκαίο μέτρο με το οποίο διασφαλίζεται η διαφάνεια, το αδιάβλητο, καθώς και η κανονική, απρόσκοπτη και ασφαλής διεξαγωγή των παιγνίων της.

Η διαχείριση των παιγνίων τα οποία διεξάγονται από την Εταιρία, αλλά και όσων πρόκειται να διεξαχθούν στο μέλλον από την Εταιρία, ασκείται κατ' αποκλειστικότητα από αυτήν σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις». Περαιτέρω, ο ΟΠΑΠ αναφέρει ότι αναφορικά με τα τυχερά παιχνίδια τα οποία διαχειρίζεται «έχει μέχρι την 31.12.2030 το αποκλειστικό δικαίωμα διεξαγωγής, διαχείρισης, οργάνωσης και λειτουργίας [τους], βάσει της από 13.10.2000 σύμβασης με το Ελληνικό Δημόσιο και της από 12.12.2011 πρόσθετης πράξης».

14. Η μετοχική σύνθεση της εταιρίας σύμφωνα με τα στοιχεία της 31.12.2012[6], έχει ως ακολούθως:

Μέτοχος	Ποσοστό επί του μ.κ.
ΤΑΙΠΕΔ	33,0
Silchester International Investors L.L.P.	5,01
Ελληνικό Δημόσιο	1,00
Επενδυτικό Κοινό	60,99

Το Ελληνικό Δημόσιο ελέγχει το ΤΑΙΠΕΔ και ως, εκ τούτου, τα σχετικά δικαιώματα ψήφου του ΤΑΙΠΕΔ στην γνωστοποιούσα.

ΙΙ.2 OPAP Inv

15. Η εταιρία OPAP Investment Limited ιδρύθηκε στις 22.11.2011 και έχει έδρα στην Κύπρο. Μεταξύ των σκοπών της εταιρίας που αναφέρονται στο ιδρυτικό έγγραφο αυτής είναι «[ν]α διοργανώνει, διεξάγει, διαχειρίζεται πάσης φύσεως τυχερά παίγνια, συμπεριλαμβανομένων λοτταριών, αριθμολαχείων, στιγμιαίων λαχείων και στοιχημάτων προκαθορισμένης ή και μεταβλητής απόδοσης σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και αποκτώντας τις σχετικές άδειες από τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές, και ως εκ τούτου να διεξάγει εργασίες εταιρείας συλλογικών στοιχημάτων, αποδέκτη ή βοηθού αποδέκτη στοιχημάτων οποιαδήποτε φύσης περιλαμβανομένων ποδοσφαιρικών, ιπποδρομικών ή άλλων στοιχημάτων αναφορικά με οποιοδήποτε άθλημα ή γεγονός, να αναλαμβάνει την παραγωγή, λειτουργία, κυκλοφορία, προβολή και διαχείριση πάσης φύσεως λαχείων, αριθμολαχείων και στιγμιαίων λαχείων γενικά σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου καθώς και να συμμετέχει στο μετοχικό κεφάλαιο εταιρειών που έχουν ως εταιρικό σκοπό ένα ή περισσότερα από τα ανωτέρω».

ΙΙ.3 Ελληνικά Λαχεία (Παραχωρησιούχος)

16. Η εταιρία με την επωνυμία «Ελληνικά Λαχεία - Ανώνυμη Εταιρία Παραγωγής, Λειτουργίας, Κυκλοφορίας, Προβολής και Διαχείρισης Λαχείων» (Παραχωρησιούχος) συστάθηκε με την υπ' αριθμ. [...] συμβολαιογραφική πράξη, από τις εταιρίες που συμμετείχαν στην Κοινοπραξία ήτοι οι εταιρίες OPAP Inv, Intralot Lotteries, SGG και LGP. Σκοπός της εταιρίας, σύμφωνα με το καταστατικό της, είναι [...].

17. Η μετοχική σύνθεση της Παραχωρησιούχου, έχει ως ακολούθως:

Μέτοχος	Ποσοστό επί του μ.κ.
OPAP Inv.	66,99999
Intralot Lotteries	16,50
SGG (Scientific Games)	16,50

Ως έχει ήδη επισημανθεί, [...].

18. [...].

19. Η Παραχωρησιούχος δεν έχει εμπορική δραστηριότητα (και ως εκ τούτου δεν πραγματοποιεί κύκλο εργασιών), καθώς αποτελεί εταιρία-όχημα η οποία συστάθηκε αποκλειστικά για την ανάληψη του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων.

ΙΙ.4 Κρατικά Λαχεία («Εξαγοραζόμενη»)

20. Τα Κρατικά Λαχεία απαρτίζονται από τα (α) Στιγμιαίο Κρατικό Λαχείο, (β) Στεγαστικό Κρατικό Λαχείο, (γ) Ειδικό Κρατικό Λαχείο Κοινωνικής Αντίληψης (ή Πρωτοχρονιάτικο), (δ) Λαϊκό Λαχείο, (ε) Εθνικό Λαχείο και (στ) Έκτακτο ή Ειδικό Λαχείο που κληρώνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση Κρατικών Λαχείων.

21. Τα Κρατικά Λαχεία δεν έχουν τη μορφή νομικού προσώπου, αλλά όπως αναφέρει σχετικά η γνωστοποιούσα το ανήκον στο Δημόσιο (και ήδη στο Ταμείο) [ενν. ΤΑΙΠΕΔ] δικαίωμα στην παραγωγή, λειτουργία, κυκλοφορία, προβολή και γενικώς διαχείριση και εκμετάλλευσή τους αποτελεί στην ουσία μια κρατική μονοπωλιακή επιχείρηση, η οποία μέχρι σήμερα εποπτεύεται από τη Διεύθυνση Κρατικών Λαχείων του Υπουργείου Οικονομικών.

22. Όπως και στην περίπτωση των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, έτσι και στην περίπτωση των Κρατικών Λαχείων, η διεξαγωγή και λειτουργία τους ρυθμίζεται νομοθετικά και αφορά σε νομικά μονοπώλια.

23. Όσον αφορά στη διοίκηση των Κρατικών Λαχείων, αυτά διοικούνται από την Επιτροπή Διοίκησης Κρατικών Λαχείων στη Διεύθυνση Κρατικών Λαχείων συμφώνα με το Π.Δ. 284/1988 και συγκροτείται από τους εξής: τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών (ως Πρόεδρο), τον Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, τον Προϊστάμενο της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής, δύο υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών με βαθμό Α΄, τρία ιδιωτικά μέλη και τον εκπρόσωπο των εργαζομένων.

6. Βλ. «Ετήσια Οικονομική Έκθεση» της ΟΠΑΠ Α.Ε. περιόδου 01-31.12.2012.

ΙΙ.5 Κύκλοι Εργασιών

24. Σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία προσκόμισε η γνωστοποιούσα, οι κύκλοι εργασιών των εμπλεκόμενων μερών παρουσιάζονται στον κάτωθι πίνακα:

ΕΤΑΙΡΙΑ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΓΟΡΑ
2010		
ΟΠΑΠ Α.Ε.	4.937.530.000	5.140.015.000
ΚΡΑΤΙΚΑ ΛΑΧΕΙΑ[1]	[...]	[...]
2011		
ΟΠΑΠ Α.Ε.	4.172.459.000	4.358.487.000
ΚΡΑΤΙΚΑ ΛΑΧΕΙΑ[7]	[...]	[...]
2012		
ΟΠΑΠ Α.Ε.	3.775.251.000	3.971.628.000
ΚΡΑΤΙΚΑ ΛΑΧΕΙΑ	[...]	[...]

Η OPAP Inv δεν πραγματοποίησε κύκλο εργασιών από τη σύστασή της έως σήμερα, δηλ. κατά τα έτη 2011 και 2012.

ΙΙΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

ΙΙΙ.1 Χαρακτηρισμός της υπό κρίση πράξης

25. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Ν. 3959/2011, συγκέντρωση επιχειρήσεων πραγματοποιείται, όταν προκύπτει μόνιμη μεταβολή του ελέγχου, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση κατά την οποία ένα ή περισσότερα πρόσωπα που ελέγχουν ήδη τουλάχιστον μία επιχείρηση αποκτούν άμεσα ή έμμεσα τον έλεγχο του συνόλου ή τμημάτων μιας ή περισσοτέρων άλλων επιχειρήσεων με την αγορά τίτλων ή στοιχείων του ενεργητικού, με σύμβαση ή με άλλο τρόπο. Έλεγχο συνιστά η δυνατότητα καθοριστικής επίδρασης στη δραστηριότητα μιας επιχείρησης. Περαιτέρω, ο έλεγχος μπορεί να αποκτηθεί, μεταξύ άλλων, μέσω της απόκτησης στοιχείων του ενεργητικού μίας επιχείρησης (όλων ή μέρους αυτών), υπό την προϋπόθεση όμως ότι αυτά αποτελούν το σύνολο ή τμήμα μίας επιχείρησης, ήτοι μία επιχειρηματική δραστηριότητα με παρουσία στην αγορά, της οποίας μπορεί να προσδιοριστεί σαφώς ο κύκλος εργασιών. Η ίδια προϋπόθεση ισχύει, όταν η απόκτηση αφορά αποκλειστικά και μόνο άυλα περιουσιακά στοιχεία. Η μεταβίβαση άυλου δικαιώματος συνιστά συγκέντρωση, εφόσον η μεταβιβαζόμενη άδεια ή το σχετικό δικαίωμα είναι αποκλειστική/-ο τουλάχιστον για συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και η μεταβίβασή της έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβίβαση δραστηριότητας που παράγει κύκλο εργασιών[8].

26. Εν προκειμένω, κατά τα προβλεπόμενα στο Ν. 4024/2011[9] και στη Σύμβαση[10], η ΟΠΑΠ Α.Ε. αποκτά έμμεσα – μέσω της κατά 100% θυγατρικής της OPAP Investment Limited – το αποκλειστικό[11] δικαίωμα παραγωγής, λειτουργίας, κυκλοφορίας, προβολής και εν γένει διαχείρισης συγκεκριμένων λαχείων που εποπτεύονται από τη Διεύθυνση Κρατικών Λαχείων του Υπουργείου Οικονομικών σύμφωνα με τον Ν. 339/1936 (ήτοι του Λαϊκού Λαχείου, του Εθνικού Λαχείου, του Ευρωπαϊκού Λαχείου, του Στιγμιαίου Κρατικού Λαχείου, του Στεγαστικού Κρατικού Λαχείου και του Πρωτοχρονιάτικου Λαχείου), το οποίο είχε μεταβιβασθεί από το Ελληνικό Δημόσιο στο ΤΑΙΠΕΔ με την υπ' αριθ. 187/6.9.2011 Απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιαρθρώσεων και Αποκρατικοποιήσεων (ΔΕΑΑ)[12], όπως τροποποιήθηκε από την υπ' αριθ. 195/27.10.2011 απόφαση αυτής[13]. Συνεπώς, με την υπό εξέταση πράξη μεταβιβάζεται στη γνωστοποιούσα αποκλειστικό άυλο δικαίωμα, το οποίο δεν έχει μεν διακριτή νομική προσωπικότητα, αλλά συνιστά, ωστόσο, αυτοτελή επιχειρηματική και οικονομική δραστηριότητα με ορισμένο κύκλο εργασιών.

27. Περαιτέρω, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 5 παρ. 2 του Ν. 3959/2011, για την κατάφαση ύπαρξης συγκέντρωσης απαιτείται η μεταβολή του ελέγχου να έχει μόνιμο χαρακτήρα[14], ο οποίος δεν αναιρείται, όταν η γνωστοποιούμενη πράξη έχει ορισμένη χρονική διάρκεια, η οποία κρίνεται επαρκής, ώστε να επιφέρει μία μόνιμη μεταβολή στο καθεστώς του ελέγχου[15]. Σύμφωνα με τη σύμβαση παραχώρησης, η μεταβίβαση του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων συμφωνείται για διάστημα δώδεκα (12) ετών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της σύμβασης. Το διάστημα αυτό έχει κριθεί αρκετά μεγάλο, ώστε να επιφέρει μόνιμη μεταβολή ελέγχου[16].

28. Συνεπώς, η γνωστοποιηθείσα πράξη συνιστά συγκέντρωση κατά την έννοια των κείμενων διατάξεων για τον έλεγχο συγκεντρώσεων.

ΙΙΙ.2 Έλεγχος επί της Παραχωρησιούχου

29. Στην έννοια του αποκλειστικού ελέγχου εμπίπτει και ο αρνητικός αποκλειστικός έλεγχος, όταν δηλαδή ένας μόνο μέτοχος δύναται να προβάλλει αρνησικυρία στις στρατηγικές αποφάσεις μίας επιχείρησης, μολονότι δεν έχει την εξουσία να επιβάλλει τις εν λόγω αποφάσεις. Εν προκειμένω:

30. [...][17].[...].

31. [...].

32. [...][18].[...].

33. [...][19,20],[...][21],[...][22].

34. [...][23][...][24].

7. Συμπεριλαμβάνονται οι αξίες πωλήσεων σε € των Κρατικών Λαχείων: ΕΘΝΙΚΟ, ΛΑΪΚΟ και ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ/ΚΡΑΤΙΚΟ, σύμφωνα με τα στοιχεία της Δ/νσης Κρατικών Λαχείων, τα οποία προσκόμισε η γνωστοποιούσα.

8. Βλ. σχετικά παρ. 17 και 24 Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για θέματα δικαιοδοσίας (εφεξής «Ανακοίνωση»).

9. Βλ. άρθρο 41 παρ. 1 του εν λόγω νόμου.

10. [...].

11. [...].

12. ΦΕΚ Β΄ 2061/16.9.2011.

13. ΦΕΚ Β΄ 2501/04.11.2011.

14. Το αυτό ισχύει και στις περιπτώσεις μεταβίβασης άυλου δικαιώματος. Βλ. σχετικά υποσημείωση 31 της Ανακοίνωσης.

15. Βλ. παρ. 28 της Ανακοίνωσης.

16. Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΕ στις υποθέσεις COMP/M.2903 - DaimlerChrysler/ Deutsche Telekom/ JV, σκέψη 12 (όπου θεωρήθηκε επαρκές το χρονικό διάστημα των 12 ετών, κατά το οποίο θα είχε ισχύ η σύμβαση της κοινής επιχείρησης με το γερμανικό Δημόσιο), COMP/M.2632 - Deutsche Bahn/ ECT International/ United Depots/ JV, σκέψη 9 (με σύμβαση διάρκειας 8 ετών) και COMP/M.3858 - Lehman Brothers/ SCG/ Starwood/ Le Meridien, σκέψη 9 (όπου η Επιτροπή έκρινε επαρκές ένα χρονικό διάστημα 10-15 ετών, αλλά όχι ένα διάστημα 3 ετών).

17. [...].

18. [...].

19. [...].

20. [...].

21. [...]

22. [...]

23. Βλ. άρθρο 31 παρ. 2 Ν.2190/1920.

24. [...]

35. [...][25].

36. [...][26][...][27].[...][28],[...][29,30].

37. [...].

38. [...][31].[...][32][...][33],[...][34].[...][35],[...][36][...][37][...][38]),[...][39].[...][40].[...].

39. [...][41],[...].

40. Λαμβανομένων υπόψη όλων των αναλυτικά εκτιθέμενων ως άνω στοιχείων, και ιδίως:

α) του ποσοστού συμμετοχής των ιδρυτριών στο μετοχικό κεφάλαιο της Παραχωρησιούχου,

β) του αριθμού μελών του Διοικητικού Συμβουλίου που δικαιούται να διορίζει κάθε μία από τις ιδρύτριες και του τρόπου εκλογής αυτών,

γ) του τρόπου εκλογής και καθορισμού των αρμοδιοτήτων του Διευθύνοντος Συμβούλου,

δ) της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε επίπεδο Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικής Συνέλευσης, σε συνδυασμό με την έλλειψη ειδικών συμφωνιών μεταξύ των μειοψηφούντων μετόχων Intralot Lotteries και SGG,

ε) του τρόπου διορισμού των ανώτερων διοικητικών στελεχών σε συνδυασμό με την πρόβλεψη τόσο στη σύμβαση μετόχων όσο και στο καταστατικό όρων που προβλέπουν την εν γένει ανάθεση της καθημερινής λειτουργίας της Παραχωρησιούχου στην OPAP Inv, και

στ) του τρόπου λύσης των προαναφερόμενων συμβάσεων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι – παρόλο που η συνεισφορά κάθε ιδρυτικού μετόχου αξιολογείται ως σημαντική για τη λειτουργία της Παραχωρησιούχου – από τα στοιχεία του φακέλου δεν αποδείχθηκε σε ικανό βαθμό ότι οι εν λόγω συνεισφορές είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία αυτής, σε βαθμό τέτοιο που να την καθιστά εξαρτώμενη τεχνολογικά από τους μειοψηφούντες μετόχους[42] ή/και ότι οι μέτοχοι έδρασαν ή θα δράσουν σε μόνιμη βάση από κοινού σε προάσπιση κοινών τους συμφερόντων τόσο σημαντικών, ώστε να μην μπορούν να ενεργήσουν ο ένας εναντίον του άλλου κατά την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών όσον αφορά στην Παραχωρησιούχο[43],

συνάγεται ότι η OPAP Inv ασκεί αρνητικό αποκλειστικό έλεγχο επί της Παραχωρησιούχου, καθώς είναι η μόνη που δύναται να προβάλει αρνησικυρία στις αποφάσεις της Παραχωρησιούχου, ενώ κανένας από τους λοιπούς μετόχους μειοψηφίας δεν διαθέτει μεμονωμένα την εξουσία αυτή.

III.3 Αρμοδιότητα ΕΑ – Έλεγχος παραδεκτού και εμπροθέσμου γνωστοποίησης

41. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν. 3959/2011, κάθε συγκέντρωση επιχειρήσεων πρέπει να γνωστοποιείται στην Επιτροπή Ανταγωνισμού μέσα σε τριάντα ημέρες από τη σύναψη της συμφωνίας [...] που εξασφαλίζει τον έλεγχο της επιχείρησης, όταν ο συνολικός κύκλος εργασιών όλων των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη συγκέντρωση κατά το άρθρο 10 ανέρχεται, στην παγκόσμια αγορά τουλάχιστον σε εκατόν πενήντα εκατομμύρια (150.000.000) ευρώ και δύο τουλάχιστον από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις πραγματοποιούν, η καθεμία χωριστά, συνολικό κύκλο εργασιών άνω των δεκαπέντε εκατομμυρίων (15.000.000) ευρώ στην ελληνική αγορά.

42. Βάσει όσων προαναφέρθηκαν σχετικά με το καθεστώς ελέγχου της Παραχωρησιούχου, και συγκεκριμένα την άσκηση αποκλειστικού ελέγχου επί αυτής από τον ΟΠΑΠ, σε συνδυασμό με τους αντίστοιχους κύκλους εργασιών που πραγματοποιούν οι συμμετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις (ΟΠΑΠ και Κρατικά ΛΑΧΕΙΑ) και τη δραστηριοποίησή τους και σε άλλες χώρες της Ε.Ε, η εν λόγω πράξη δεν έχει κοινοτική διάσταση, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 1 παρ. 2 και 3 του «Κοινοτικού Κανονισμού Συγκεντρώσεων»[44]. Σημειωτέον ότι η γνωστοποιούσα προσκόμισε και σχετικό αντίγραφο της επιστολής της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (εφεξής Ε.Ε.) σε απάντηση ερωτήματος, το οποίο είχαν υποβάλει από κοινού οι εταιρίες ΟΠΑΠ, Intalot Α.Ε. και SG προς την Επιτροπή για την υποχρέωση από πλευράς τους κοινοποίησης της εν λόγω συναλλαγής (απόκτησης του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων), στην Ε.Ε. βάσει των προβλεπόμενων στον Κοινοτικό Κανονισμό Συγκεντρώσεων. Στην απάντησή της [...][45].

43. Η γνωστοποιούσα αρχικώς υπέβαλε έντυπο συνοπτικής γνωστοποίησης (υπ' αριθμ. πρωτ. 4076/20.05.2013), καθώς θεωρεί ότι η σκοπούμενη συγκέντρωση δεν επηρεάζει καθόλου τον ανταγωνισμό στην ελληνική επικράτεια. Στις 22.05.2013 η ΓΔΑ, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 4190 επιστολή της, καλούσε τη γνωστοποιούσα να προβεί στη συμπλήρωση επιπλέον τμημάτων ή/και σημείων τμημάτων που εμπεριέχονται στο έντυπο πλήρους γνωστοποίησης, καθώς από την επεξεργασία των στοιχείων του φακέλου που αρχικώς είχε καταθέσει η γνωστοποιούσα διαπιστώθηκε ότι δεν πληρούνταν οι σχετικές προϋποθέσεις για χρήση του εντύπου συνοπτικής γνωστοποίησης. Η γνωστοποιούσα υπέβαλε τα στοιχεία πλήρους γνωστοποίησης στις 05.06.2013 με το αριθ. πρωτ. 4564 έγγραφό της. Περαιτέρω, προς συμπλήρωση ασαφειών και ελλείψεων του εντύπου γνωστοποίησης, η ΓΔΑ απέστειλε σχετικές επιστολές παροχής στοιχείων[46] προς τη γνωστοποιούσα, βάσει του άρθρου 8 παρ. 11 υπό (β) και 8 παρ. 12 του Ν. 3959/2011, ως ισχύει. Η γνωστοποιούσα απάντησε με τις υπ' αριθμ. πρωτ. 5107/25.06.2013, 5290/02.07.2013, 5494/09.07.2013, 5653/16.07.2013, 5860/23.07.2013 και 6039/30.07.2013 επιστολές με τις οποίες παρείχε τα πρόσθετα στοιχεία

---

25. [...].
26. [...].
27. [...].
28. [...].
29. [...].
30. [...].
31. [...].
32. [...]
33. [...]
34. [...].
35. [...].
36. [...].
37. [...].
38. [...].
39. [...].
40. [...].
41. [...].
42. Σύμφωνα με τη γνωστοποιούσα [...].
43. Βλ. σχετικά παρ. 76 επ. της Ανακοίνωσης. Βλ. επίσης απόφαση ΓενΔικ Τ-282/02 Cementbouw, Συλλ. Νομ. 2006 ΙΙ-319, σκ. 52 επ.
44. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 139/2004 του Συμβουλίου της 20ης Ιανουαρίου 2004 για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων («Κοινοτικός κανονισμός συγκεντρώσεων»).
45. Βλ. [...].
46. Επιστολές με αριθμ. πρωτ. 4842/14.06.2013, 5202/27.06.2013, 5352/04.07.2013, 5561/11.07.2013, 5724/18.07.2013 και 5925/25.07.2013.

τα οποία της ζητήθηκαν. Τη γνωστοποίηση συνόδευε το προβλεπόμενο στο άρθρο 45 παρ. 1 ν. 3959/2011 παράβολο, καθώς και τα αποδεικτικά των προβλεπόμενων στο νόμο διατυπώσεων δημοσιότητας. Ακολούθως, η ΓΔΑ απέστειλε διαδοχικά ερωτηματολόγια[47], προκειμένου να συλλεχθούν στοιχεία σχετικά με την διαδικασία αλλά και την ουσία της συγκέντρωσης. Από τις σχετικές απαντητικές επιστολές[48] όλων των ερωτώμενων αποσαφηνίστηκε το νομικό και οικονομικό πλαίσιο που αφορά στην εν λόγω συγκέντρωση.

44. Επισημαίνεται ότι η γνωστοποιούσα υπέβαλε με την αρχική της γνωστοποίηση σχέδιο της σύμβασης για την παραχώρηση του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων, δεδομένου ότι κατά το χρόνο υποβολής της γνωστοποίησης η σχετική σύμβαση δεν είχε ακόμη υπογραφεί[49]. Σύμφωνα με την εισήγηση, η υπό εξέταση γνωστοποίηση υποβλήθηκε κατά δύο μήνες περίπου εκπρόθεσμα στην ΓΔΑ (δηλ. την 20.5.2013), λαμβανομένου υπόψη ότι το ως άνω σχέδιο είχε ήδη εγκριθεί με τη με αρ. 61/22.3.2013 πράξη του Ελεγκτικού Συνεδρίου (κλιμάκιο Ζ΄) και ότι η κοινοπραξία εταιριών, της οποίας ηγείτο η γνωστοποιούσα, ανακηρύχθηκε τελικός επιτυχών πλειοδότης στο σχετικό διαγωνισμό την 27-3-2013. Ως εκ τούτου, σύμφωνα πάντα με την εισήγηση, η γνωστοποιούσα μπορεί να θεωρηθεί ότι είχε ήδη αναλάβει την υποχρέωση αγοράς του μεταβιβαζόμενου αποκλειστικού δικαιώματος στην υπό κρίση υπόθεση (ως συνέπεια των σχετικών αυτών πράξεων).

45. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι η γνωστοποιούσα εκκίνησε ήδη από 15.2.2013 αλληλογραφία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προς διερεύνηση της αρμοδιότητας της τελευταίας επί της κρινόμενης πράξης, δεδομένων και των δυσχερών νομικών θεμάτων που τυχόν θα ανέκυπταν αναφορικά με την αξιολόγηση του ασκούμενου ελέγχου επί της Παραχωρησιούχου[50]. Η Ε.Ε. απέστειλε στη γνωστοποιούσα την τελική αξιολόγησή της περί θεμελίωσης ή μη της αρμοδιότητάς της βάσει του Κοινοτικού Κανονισμού Συγκεντρώσεων την 3.5.2013.

46. Κατά την ομόφωνη κρίση της Επιτροπής, με βάση τα ως άνω στοιχεία του φακέλου, δεν συντρέχει λόγος να κινηθεί η διαδικασία επιβολής προστίμου για εκπρόθεσμη γνωστοποίηση ή πρόωρη πραγματοποίηση στην κρινόμενη υπόθεση. Και τούτο, λαμβανομένου ιδίως υπόψη αφενός ότι η γνωστοποιούσα αποδεδειγμένα προσέφυγε εμπροθέσμως στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή προς διερεύνηση της αποκλειστικής αρμοδιότητας της τελευταίας σύμφωνα με τον Κοινοτικό Κανονισμό Συγκεντρώσεων, και αφετέρου ότι για την ολοκλήρωση της σχετικής διαδικασίας απαιτήθηκαν περίπου τρείς μήνες (15.2.2013 έως 3.5.5013), προτού η γνωστοποιούσα απευθυνθεί τελικά στην ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού. Εξάλλου, λόγω της πολυπλοκότητας του νομικού θέματος σε σχέση με τη φύση του ελέγχου στην κρινόμενη υπόθεση, το οποίο απασχόλησε εκτενώς τόσο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και την ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού, δεν δύναται να στοιχειοθετηθεί στις ειδικές περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης υπαιτιότητα της γνωστοποιούσας για την καθυστερημένη υποβολή της γνωστοποίησης, και συνεπώς δεν συντρέχει περίπτωση επιβολής προστίμου για εκπρόθεσμη γνωστοποίηση. Περαιτέρω, ούτε και τίθεται ζήτημα πρόωρης πραγματοποίησης της υπό κρίση πράξης, δεδομένου ότι η ολοκλήρωσή της τελούσε υπό την αναβλητική αίρεση της κύρωσης της σύμβασης παραχώρησης από τη Βουλή των Ελλήνων, η οποία έλαβε εντέλει χώρα την 28.8.2013.

47. Συνεπώς, παρέλκει η περαιτέρω εξέταση του ζητήματος της εμπρόθεσμης ή μη γνωστοποίησης στις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης

IV ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

48. Η εποπτεία του τομέα των τυχερών παιγνίων υπάγεται στην αρμοδιότητα της Επιτροπής Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων (εφεξής Ε.Ε.Ε.Π.), η οποία συστάθηκε δυνάμει του άρθρου 16 του Ν. 3229/2004[51] και λειτουργεί πλέον ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή[52]. Σύμφωνα δε με το άρθρο 17 του ιδίου νόμου, όπου καθορίζονται οι αρμοδιότητες της Ε.Ε.Ε.Π.[53], αυτές καταλαμβάνουν τόσο τα

47. Ερωτηματολόγια με υπ' αριθμ. πρωτ. οικ. 4842/14.06.2013, οικ. 5202/27.06.2013, οικ. 5352/04.07.2013, οικ. 5561/11.07.2013, οικ. 5724/18.07.2013, οικ. 5925/25.07.2013, οικ. 6272/07.08.2013, οικ. 6357/09.08.2013, οικ. 6358/09.08.2013, οικ. 6527/21.08.2013, οικ. 6532/21.08/2013 και οικ. 6533/21.08.2013.

48. Επιστολές υπ' αριθμ. πρωτ. 4564/05.06.2013, 5107/25.06.2013, 5290/02.07.2013, 5494/09.07.2013, 5653/16.07.2013, 5860/23.07.2013, 5987/26.07.2013, 6039/30.07.2013, 6073/31.07.2013, 6459/14.08.2013, 6475/19.08.2013, 6536/21.08.2013, 6549/22.08.2013, 6551/22.08.2013, 6581/26.08.2013, 6582/26.08.2013 και ΕΜ40/16.07.2013.

49. Από το εν λόγω σχέδιο προέκυπταν σαφώς οι πληροφορίες και τα στοιχεία που εμπεριέχονται στο έντυπο γνωστοποίησης συγκέντρωσης, καθώς και η αποδεδειγμένη πρόθεση σύναψης συμφωνίας με το εν λόγω περιεχόμενο από τα συμβαλλόμενα μέρη. Η υπογεγραμμένη σύμβαση προσκομίστηκε σε μεταγενέστερο χρόνο από τη γνωστοποιούσα με το με αρ. πρωτ. 6073/31-7-2013 έγγραφο.

50. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει απόσχει από την επιβολή προστίμου στις περιπτώσεις εκείνες, όπου τα μέρη ευλόγως και δικαιολογημένα καθυστέρησαν να υποβάλουν εμπροθέσμως γνωστοποίηση π.χ. λόγω της πολυπλοκότητας της σχετικής συμφωνίας των μερών ή λόγω των δυσκολιών αναφορικά με την εκτίμηση του υπολογιζόμενου κύκλου εργασιών και συνεπώς την εφαρμογή του σχετικού Κανονισμού στην γνωστοποιούμενη πράξη. Βλ. σχετικά απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μ.166 Torras/Sario, σκ. 2-3.

51. Εποπτεία της ιδιωτικής ασφάλισης, εποπτεία και έλεγχος τυχερών παιχνιδιών, εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α΄ 38/10.2.2004.

52. Βλ. άρθρο 7 παρ. 10 του Ν. 4038/2012, ΦΕΚ Α΄ 14/2.2.2012.

53. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, όπως ισχύει, «Η Επιτροπή έχει τις εξής αρμοδιότητες:

α) Παρακολουθεί και ελέγχει τα καζίνο και τη διεξαγωγή κάθε τυχερού παιχνιδιού, που διεξάγεται ύστερα από άδεια που έχει χορηγηθεί από την αρμόδια κατά περίπτωση αρχή. Τα τυχερά παιχνίδια, ο έλεγχος των οποίων υπάγεται στην αρμοδιότητα της Επιτροπής είναι: τα Κρατικά Λαχεία, ο Ιππόδρομος, το Ξυστό, το Λόττο, το Πρώτο, το ΠΡΟΠΟ, το Τζόκερ , όπως επίσης και κάθε τυχερό παιχνίδι, που ήδη λειτουργεί ή έχει τεθεί σε λειτουργία μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος εδαφίου.

β) Γνωμοδοτεί, στα αρμόδια όργανα, για τη χορήγηση των αδειών που προβλέπονται από τις κείμενες κατά περίπτωση διατάξεις, παρακολουθεί και ελέγχει τον τρόπο ασκήσεως των δικαιωμάτων που παρέχονται με αυτές.

γ) Διατυπώνει σύμφωνη γνώμη προς τον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό για τις προδιαγραφές κάθε νέου τυχερού παιχνιδιού.

δ) Συγκεντρώνει, μελετά και επεξεργάζεται στοιχεία σχετικά με τα έσοδα του Δημοσίου από τη λειτουργία των τυχερών παιχνιδιών και τη διεξαγωγή τους.

ε) Μελετά και αξιολογεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των τυχερών παιχνιδιών, καθώς και των συστημάτων ελέγχου αυτών και της διασφάλισης των οικονομικών συμφερόντων του Δημοσίου.

στ) Καταρτίζει ειδικό κανονισμό ελέγχου κάθε τυχερού παιχνιδιού.

ζ) Εισηγείται τη λήψη μέτρων βελτίωσης του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για τη διασφάλιση των συμφερόντων του Δημοσίου και την προστασία των παικτών.

η) Εισηγείται τη βελτίωση των λειτουργιών, διαδικασιών και συστημάτων διεξαγωγής των κρατικών λαχείων και των τυχερών παιχνιδιών για την εξασφάλιση αξιοπιστίας και διαφάνειας.

θ) Συλλέγει, οργανώνει, επεξεργάζεται και αξιολογεί, υπό τον όρο της εχεμύθειας και της προστασίας του επιχειρηματικού και άλλων απορρήτων, καθώς και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,

Κρατικά Λαχεία, όσο και τα αναφερόμενα εκεί παίγνια του ΟΠΑΠ, καθώς και κάθε άλλο τυχερό παίγνιο. Βάσει της ίδιας διάταξης, η Ε.Ε.Ε.Π. καταρτίζει ειδικό κανονισμό ελέγχου για κάθε τυχερό παίγνιο[54].

49. Πέραν των προβλεπόμενων στο ως άνω άρθρο αρμοδιοτήτων, η Ε.Ε.Ε.Π. ασκεί και τις αρμοδιότητες που της απονέμονται δυνάμει του άρθρου 28 του Ν. 4002/2011[55]. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παρ. 1 του εν λόγω άρθρου, η Ε.Ε.Ε.Π. είναι αρμόδια για την έκδοση των αδειών, τις πιστοποιήσεις, την εποπτεία και τον έλεγχο διεξαγωγής και εκμετάλλευσης παιγνίων, ενώ μεταξύ των αρμοδιοτήτων που παρατίθενται στην παράγραφο 3 αυτού περιλαμβάνεται η κατάρτιση του Κανονισμού Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων[56], ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 1 του ιδίου νόμου θεσπίζεται με Π.Δ. κατόπιν πρότασης της Ε.Ε.Ε.Π. Στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού εμπίπτουν σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 2 στ. β του Ν. 2843/2000[57] και τα παίγνια που διεξάγει η ΟΠΑΠ. Μέχρι την έκδοση του Κανονισμού τα διεπόμενα από αυτόν θέματα ρυθμίζονται με απόφαση της Ε.Ε.Ε.Π.[58], ενώ μέχρι τότε εξακολουθούν να ισχύουν οι υφιστάμενοι κανονισμοί διεξαγωγής των παιγνίων της ΟΠΑΠ, οι οποίοι έχουν εγκριθεί με υπουργικές αποφάσεις[59].

50. Περαιτέρω, με βάση την παράγραφο 4 του άρθρου 29 του Ν. 4002/2011 ο ως άνω Κανονισμός Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων καθορίζει, μεταξύ άλλων, την εμπορική επικοινωνία των παιγνίων και ζητήματα σχετικά με τη διαφήμιση των παιγνίων, καθώς και τους κανόνες δεοντολογίας που διέπουν τις σχετικές δραστηριότητες[60].

51. Δεδομένου ότι δεν έχει θεσπιστεί ακόμη ο ως άνω Κανονισμός, έχει ήδη εκδοθεί η με αρ. 14/2/17-7-2012 απόφαση της Ε.Ε.Ε.Π. με τίτλο «Ρύθμιση θεμάτων Κανονισμού Διεξαγωγής και Ελέγχου του παιγνίου των Κρατικών Λαχείων». Η απόφαση αυτή προβλέπει ένα πλέγμα διατάξεων σχετικά με την εποπτεία της διεξαγωγής των Κρατικών Λαχείων. Ενδεικτικά αναφέρεται η εκπόνηση από το φορέα εκμετάλλευσης των Λαχείων ειδικού κανονισμού για κάθε Κρατικό Λαχείο, ο οποίος θα περιλαμβάνει τους όρους, τις προϋποθέσεις, τις διαδικασίες, τους ειδικούς κανόνες λειτουργίας του συγκεκριμένου Κρατικού Λαχείου, τα μέσα λειτουργίας και διεξαγωγής αυτού, καθώς και το γενικό πλαίσιο κληρώσεων των Κρατικών Λαχείων, ώστε να είναι εφικτή η πλήρης εποπτεία εκ μέρους της Ε.Ε.Ε.Π.[61], καθώς και η εκπόνηση σχεδίου εμπορικής επικοινωνίας. Τα προαναφερόμενα σχέδια θα εγκρίνονται από την Ε.Ε.Ε.Π. Επίσης, προβλέ-

τα αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της τεχνικό, οικονομικό, λογιστικό, εμπορικό και άλλα συναφή στοιχεία, που αφορούν τα πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητα στον τομέα των τυχερών παιχνιδιών.
ι) Επιβάλλει στους παραβάτες των διατάξεων του νόμου αυτού και των κανονισμών λειτουργίας και ελέγχου των τυχερών παιχνιδιών πρόστιμα, από 50.000 ευρώ έως 3.000.000 ευρώ, ανάλογα με τη βαρύτητα και τη συχνότητα της παράβασης, σε περιπτώσεις δε υποτροπής ή μη συμμόρφωσης στις υποδείξεις της Επιτροπής αυτή μπορεί να εισηγείται στα αρμόδια όργανα την προσωρινή έως και πέντε μήνες ή και την οριστική αφαίρεση της άδειας.
ια) Συνεργάζεται με αντίστοιχες αρχές άλλων κρατών ή με διεθνείς οργανισμούς και συμμετέχει σε δραστηριότητες των εν λόγω αρχών και οργανισμών».

54. Βλ. εδ. στ.
55. «Τροποποίηση της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας του Δημοσίου - Ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση - Θέματα αρμοδιότητας Υπουργείων Οικονομικών, Πολιτισμού και Τουρισμού και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης», ΦΕΚ Α΄ 180/22.8.2011.
56. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου «Η Ε.Ε.Ε.Π. ασκεί τις ακόλουθες αρμοδιότητες πέραν αυτών που προβλέπονται στο άρθρο 17 του ν. 3229/2004:
α) Την εποπτεία και τον έλεγχο της αγοράς:
αα) "Ηλεκτρονικών τεχνικών - ψυχαγωγικών παιγνίων", με παιγνιομηχανήματα ή μέσω του διαδικτύου, ββ) τυχερών παιγνίων, με παιγνιομηχανήματα ή μέσω του διαδικτύου,
γγ) των μορφών παιγνίων για τα οποία δεν ορίζεται από άλλες διατάξεις αρμόδια εποπτική αρχή, ανεξάρτητα από τα μέσα διεξαγωγής τους. Ο έλεγχος συνίσταται στον έλεγχο νομιμότητας διεξαγωγής του παιγνίου, στον έλεγχο οικονομικής διαχείρισης, στον έλεγχο τήρησης των κανόνων διεξαγωγής του παιγνίου, στον έλεγχο απόδοσης των κερδών στους παίκτες και το Δημόσιο, στη χρηστή λειτουργία του παιγνίου και στον έλεγχο εφαρμογής των όρων της άδειας λειτουργίας τυχερών παιγνίων, όπως ορίζεται στον Κανονισμό Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων του άρθρου 29.
β) Τη διενέργεια των απαιτούμενων ελέγχων στα πρόσωπα που αιτούνται άδειες διεξαγωγής παιγνίων ή/ και συμμετέχουν σε διαγωνισμούς χορήγησης τέτοιων αδειών ή παραχώρησης δικαιωμάτων διεξαγωγής παιγνίων, καθώς και στους κατόχους αδειών και πιστοποιήσεων, ώστε να διαπιστώνεται η εφαρμογή των κειμένων διατάξεων, των διατάξεων του Κανονισμού Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων και των όρων των αδειών και πιστοποιήσεων. Με τον Κανονισμό Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων ορίζονται οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν τα πρόσωπα που αιτούνται άδειες διεξαγωγής παιγνίων ή/και συμμετέχουν σε διαγωνισμούς χορήγησης τέτοιων αδειών ή παραχώρησης δικαιωμάτων διεξαγωγής παιγνίων, οι κάτοχοι αδειών και πιστοποιήσεων, καθώς και η μορφή, ο τρόπος, η διαδικασία και τα όργανα διεξαγωγής των κάθε είδους ελέγχων.
γ) Τον έλεγχο, το χαρακτηρισμό, την ταξινόμηση και την πιστοποίηση κάθε τύπου παιγνίου ή λογισμικού αυτών και τη λήψη ή ανάκληση των σχετικών αποφάσεων, μετά από αίτηση που υποβάλλεται από κατασκευαστή, προμηθευτή, διανομέα, κάτοχο άδειας ή επιτηδευματία στο κατάστημα του οποίου θα εγκατασταθούν και θα διενεργούνται τα παίγνια, ή αυτεπάγγελτα.
δ) Την τεχνική πραγματογνωμοσύνη κατόπιν αιτήματος από δικαστική αρχή.
ε) Την έκδοση κανονιστικών αποφάσεων με σκοπό την προστασία ανηλίκων και γενικά ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού και την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων πρόληψης και καταστολής, την απαγόρευση παιγνίων με περιεχόμενο ρατσιστικό, ξενοφοβικό, πορνογραφικό ή αντίθετο σε κανόνες δημόσιας τάξης.
στ) Την έκδοση κανονιστικών αποφάσεων που απευθύνονται στους κατόχους των αδειών για την εφαρμογή μέτρων πρόληψης και παρεμπόδισης νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.
ζ) Τη συνεργασία και το συντονισμό με όλες τις συναφείς κρατικές και διεθνείς υπηρεσίες (όπως, ιδίως, το Σ.Δ.Ο.Ε., η Υ.Δ.Η.Ε., η ΙΝΤΕΡΠΟΛ, οι αντίστοιχες αρχές των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα), καθώς και την εκπροσώπηση σε αυτές.
η) Την επιβολή των προβλεπόμενων από το νόμο αυτόν διοικητικών κυρώσεων μεταξύ των οποίων και η προσωρινή ή οριστική αφαίρεση των αδειών διενέργειας παιγνίων, χωρίς αυτό να αποτελεί εμπόδιο για την επιβολή άλλων κυρώσεων που ορίζονται από τη λοιπή νομοθεσία.
θ) Την παρακολούθηση των εξελίξεων σχετικά με το παράνομο παίγνιο και την υποβολή εισηγήσεων σε κάθε αρμόδιο όργανο για την αποτελεσματικότερη πάταξή του.
ι) Την κατάρτιση του Οργανισμού της Ε.Ε.Ε.Π. και του Κανονισμού Διεξαγωγής και Ελέγχου Παιγνίων.
ια) Την ανάθεση διαδικαστικών ενεργειών αναφορικά με τα καθήκοντα που ασκεί σχετικά με τα παίγνια σε άλλους φορείς του Δημοσίου και των ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού, η οποία θα γίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Εσωτερικών, καθώς και του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού.»
57. «Εκσυγχρονισμός των χρηματιστηριακών συναλλαγών, εισαγωγή εταιριών επενδύσεων στην ποντοπόρο ναυτιλία στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α΄ 219/12.10.2000, όπως αντικαταστάθηκε από την παράγραφο 8 του άρθρου 24 του Ν. 4141/2013, ΦΕΚ Α΄ 81/5.4.2013.
58. Βλ. μεταβατική διάταξη του άρθρου 54 παρ. 5 του ως άνω νόμου.
59. Βλ. δεύτερο εδάφιο του άρθρου 27 παρ. 2 στ. β του Ν. 2843/2000.
60. Βλ. παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου.
61. Προβλέπεται δε στο άρθρο 3 παρ. 3 η αρμοδιότητα της Ε.Ε.Ε.Π. να ζητά αυτεπαγγέλτως την τροποποίηση των σχετικών κανονισμών.

πεται η γνωστοποίηση στην Ε.Ε.Ε.Π του συστήματος διανομής κερδών και στοιχείων σχετικά με τις πωλήσεις, την προμήθεια των πωλητών και τις δαπάνες εμπορικής επικοινωνίας, καθώς και η άσκηση ελέγχου από την Ε.Ε.Ε.Π. επί των σημείων χονδρικής και λιανικής πώλησης.

52. Επιπροσθέτως, με το άρθρο 41 παρ. 3 του Ν. 4024/2011[62] ορίζεται ότι στη σύμβαση παραχώρησης του δικαιώματος επί των Κρατικών Λαχείων θα ρυθμίζονται μεταξύ άλλων οι γενικοί όροι έκδοσης, λειτουργίας και διαχείρισης των Λαχείων, όπως ενδεικτικά ο καθορισμός της τιμής, ο τρόπος καθορισμού της συχνότητας των κληρώσεων, οι όροι εμπορικής επικοινωνίας και προστασίας των καταναλωτών, τα κριτήρια επιλογής των πωλητών και ο καθορισμός της προμήθειας τους, καθώς και τα γεωγραφικά κριτήρια πώλησης. Στη σύμβαση παραχώρησης προβλέπεται[63] ότι [...][64].[...].

53. Ως προς το ειδικότερο ζήτημα του καθορισμού της τιμής των Κρατικών Λαχείων, [...]. Επιπροσθέτως, από την απάντηση που απέστειλε η Ε.Ε.Ε.Π.[65] σε σχετικό ερώτημα της Υπηρεσίας συνάγεται ότι, [...][66].[...].

54. Όσον αφορά τα παίγνια της ΟΠΑΠ, η νομοθεσία θεσπίζει και μία επιπλέον δικλείδα ελέγχου, πέραν της συνήθους εποπτείας που ασκεί η Ε.Ε.Ε.Π. κατά τα προεκτεθέντα. Σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 3Α του Ν. 4002/2011 προβλέπεται και η σύσταση με απόφαση της Ε.Ε.Ε.Π. μίας τριμελούς επιτροπής ελέγχου[67], η οποία θα παρίσταται στις συνεδριάσεις του Δ.Σ. της ΟΠΑΠ με σκοπό την άσκηση εποπτείας για την τήρηση της κείμενης νομοθεσίας και των συμβατικών υποχρεώσεων της ΟΠΑΠ[68]. Σε περίπτωση διαφωνίας της επιτροπής με τις προτεινόμενες ενώπιον του Δ.Σ. εισηγήσεις, η ΟΠΑΠ οφείλει να απόσχει από τη λήψη απόφασης. Επίσης, σε περίπτωση που η επιτροπή διαπιστώσει μη συμμόρφωση της ΟΠΑΠ με τη νομοθεσία ή τις συμβατικές της υποχρεώσεις, θα ενημερώνει την Ε.Ε.Ε.Π.

55. Σημειώνεται, τέλος, ότι οι προαναφερόμενες τροποποιήσεις του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, που επήλθαν με το Ν. 4141/2013, ακολούθησαν την έκδοση από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απόφασης με ημερομηνία 24 Ιανουαρίου 2013 επί των συνεκδικαζόμενων υποθέσεων C-186/11 και C-209/11 που είχαν ως αντικείμενο προδικαστικά ερωτήματα, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε στο ΔΕΕ το ΣτΕ. Με την εν λόγω απόφασή του, το ΔΕΕ έκρινε ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία παρέχει το αποκλειστικό δικαίωμα διεξαγωγής, διαχειρίσεως, οργανώσεως και λειτουργίας των τυχερών παιγνίων σε έναν και μόνον οργανισμό, είναι συμβατή με τη Συνθήκη, εφόσον: (α) η εν λόγω νομοθεσία, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των συγκεκριμένων λεπτομερειών εφαρμογής της (φύση οργανισμού, στον οποίο έχει παραχωρηθεί το μονοπώλιο, και τρόπος λειτουργίας του οργανισμού στην πράξη, προνόμια που απολαμβάνει, καθορισμός μέγιστου ποσού στοιχηματισμού ανά δελτίο και όχι ανά παίκτη), ανταποκρίνεται όντως στη μέριμνα για μείωση των δυνατοτήτων συμμετοχής σε παίγνια και για περιορισμό των δραστηριοτήτων στον τομέα αυτόν με συνεπή και συστηματικό τρόπο και (β) ο ασκούμενος κρατικός έλεγχος ασκείται όντως προς επιδίωξη, κατά συνεπή και συστηματικό τρόπο, της καταπολέμησης της συναφούς προς τα τυχερά παίγνια εγκληματικότητας και είναι αποτελεσματικός, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι ένα τόσο περιοριστικό μέτρο, όπως ένα μονοπώλιο, πρέπει μεταξύ άλλων να υπόκειται σε αυστηρό έλεγχο εκ μέρους των δημοσίων αρχών[69].

56. Από το σύνολο των προαναφερόμενων διατάξεων, προκύπτει ότι η διεξαγωγή τυχερών παιγνίων, συμπεριλαμβανομένων και των Κρατικών Λαχείων, παραμένει και μετά την υπογραφή της σύμβασης παραχώρησης μία στενά ελεγχόμενη δραστηριότητα, εντός ενός εκτενώς ρυθμιζόμενου και εποπτευόμενου πλαισίου, η δε υπογραφή αυτής συνεπάγεται τη θέση της Παραχωρησιούχου υπό τον άμεσο έλεγχο και την εποπτεία της Ε.Ε.Ε.Π.

V ΣΧΕΤΙΚΕΣ & ΕΠΗΡΕΑΖΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ - ΜΕΓΕΘΟΣ & ΜΕΡΙΔΙΑ ΑΓΟΡΑΣ

V.1 Σχετική Αγορά Προϊόντων[70]

62. «Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, ενιαίο μισθολόγιο - βαθμολόγιο, εργασιακή εφεδρεία και άλλες διατάξεις εφαρμογής του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015», ΦΕΚ Α΄ 226/27.10.2011.

63. [...]

64. [...].

65. Με αρ. πρωτ. 6582/26-8-2013.

66. [...].

67. Σε αυτή θα συμμετέχει ένα μέλος της Ε.Ε.Ε.Π.

68. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη «3.Α. Με απόφαση της Ε.Ε.Ε.Π. συνιστάται, τριμελής Επιτροπή Ελέγχου [...]. Η τριμελής Επιτροπή Ελέγχου, η οποία παρίσταται στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της ΟΠΑΠ Α.Ε. επιβλέπει και μεριμνά την τήρηση εκ μέρους της ΟΠΑΠ Α.Ε., των πρακτόρων της [...], της κείμενης νομοθεσίας και των συμβατικών υποχρεώσεων της ΟΠΑΠ Α.Ε. έναντι του Ελληνικού Δημοσίου.
α. Τα θέματα που αφορούν τον έλεγχο και την εποπτεία της Επιτροπής αυτής ενδεικτικά είναι εκείνα που αφορούν:
αα. Την από 15 Δεκεμβρίου 2000 σύμβαση μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και ΟΠΑΠ για την παραχώρηση του αποκλειστικού δικαιώματος διεξαγωγής, διαχείρισης, οργάνωσης και λειτουργίας των σε αυτή αναφερομένων παιγνίων [...]. ββ. Την εισήγηση έκδοσης κανονιστικών πλαισίων όσον αφορά τη διεξαγωγή, διαχείριση, οργάνωση και λειτουργία των παιγνίων που περιλαμβάνονται στις παραπάνω συμβάσεις, καθώς και τα ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων. γγ. Την εισαγωγή νέων ή την τροποποίηση υφισταμένων μέτρων για την εμπορία και τη διεξαγωγή των παραπάνω παιγνίων. δδ. Την κάθε είδους εμπορική επικοινωνία της εταιρείας και των υπηρεσιών που με κάθε τρόπο παρέχει. [...] στστ. Τον αριθμό των σημείων πώλησης των υπηρεσιών και το χρονοδιάγραμμα λειτουργίας τους. ζζ. Το περιεχόμενο των συμβάσεων της ΟΠΑΠ με τους πράκτορές της, τους παραχωρησιούχους της ή με τρίτους που διαθέτουν τις υπηρεσίες της στο καταναλωτικό κοινό. ηη. Άλλα ζητήματα, τα οποία σχετίζονται, συνδέονται ή επηρεάζουν τα αντικείμενα της παραγράφου 3.
β. Τα αντικείμενα, ως προς τα οποία θα ελέγχονται τα παραπάνω θέματα, είναι: αα. Η τήρηση του νομοθετικού πλαισίου ρύθμισης της αγοράς των τυχερών παιγνίων, του Κανονισμού Διεξαγωγής Παιγνίων και των κανονιστικών αποφάσεων που εκδίδει η Ε.Ε.Ε.Π. ββ. Η τήρηση των όρων της από 15 Δεκεμβρίου 2000 σύμβασης μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και ΟΠΑΠ για την παραχώρηση του αποκλειστικού δικαιώματος διεξαγωγής, διαχείρισης, οργάνωσης και λειτουργίας των σε αυτή αναφερομένων παιγνίων [...] γγ. Η προστασία του καταναλωτικού κοινού και των παικτών από τον εθισμό, την απάτη, το έγκλημα και τη σπατάλη χρημάτων στα τυχερά παίγνια, καθώς και την κατεύθυνση των παικτών στα νόμιμα δίκτυα παιγνίων. δδ. Η προστασία των ανηλίκων και ο έλεγχος της ηλικίας. εε. Η αναγνώριση των ευάλωτων ομάδων, η υποστήριξη και η προστασία τους. στστ. Η διασφάλιση της φερεγγυότητας των παιγνίων. ζζ. Η προβλεπόμενη απόδοση του κέρδους στους παίκτες. ηη. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων. θθ. Η, κατά τα προβλεπόμενα, απόδοση των συμμετοχών και φόρων στο Ελληνικό Δημόσιο».

69. Βλ. σκέψεις 20 επ.

70. Η σχετική αγορά προϊόντων περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων ή/και υπηρεσιών που θεωρούνται από τον καταναλωτή εναλλάξιμα ή δυνάμενα να υποκατασταθούν μεταξύ τους, λόγω των χαρακτηριστικών τους, των τιμών τους και της χρήσης για την οποία προορίζονται. Η σχετική γεωγραφική αγορά περιλαμβάνει την περιοχή στην οποία προσφέρουν ή ζητούν τα σχετικά προϊόντα ή παρέχουν τις σχετικές

57. Οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη αγορά των υπηρεσιών τυχερών παιγνίων (gambling services). Ως τυχερό παίγνιο ορίζεται ο στοιχηματισμός χρημάτων ή άλλων αγαθών αξίας σε ένα γεγονός με αβέβαιο αποτέλεσμα, με βασικό σκοπό του στοιχήματος το κέρδος επιπλέον χρημάτων ή υλικών αγαθών. Το Swiss Institute of Comparative Law, σε μελέτη που εκπόνησε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής[71], κατέληξε ότι οι υπηρεσίες τυχερών παιγνίων περιλαμβάνουν τις παρακάτω γενικές κατηγορίες:

- Υπηρεσίες στοιχηματισμού (betting services - περιλαμβάνονται στοιχήματα ιπποδρόμου κλπ)
- Παιχνίδια τύπου Μπίνγκο
- Υπηρεσίες καζίνο
- Τυχερά παιχνίδια για φιλανθρωπικούς λόγους και από μη κερδοσκοπικές εταιρίες
- Μηχανήματα τυχερών παιγνίων που μπορούν να τοποθετηθούν σε χώρους εκτός καζίνο
- Υπηρεσίες λαχείων/λοταρίας (lottery services)
- Υπηρεσίες στοιχηματισμού μέσων μαζικής ενημέρωσης, και
- Υπηρεσίες προώθησης πωλήσεων, όταν περιλαμβάνουν προωθητικά παιχνίδια με έπαθλο μεγαλύτερο των €100.000 και η συμμετοχή είναι συνδεδεμένη με την αγορά προϊόντος.

58. Βάσει των όσων προαναφέρθηκαν, προκύπτει ότι τα Κρατικά Λαχεία προσφέρουν αποκλειστικά υπηρεσίες λαχείων/λοταρίας. Από την άλλη πλευρά, ο ΟΠΑΠ προσφέρει μια ευρεία γκάμα προϊόντων τα οποία υπάγονται στις ευρύτερες κατηγορίες του στοιχηματισμού και των λαχείων/λοταρίας[72].

59. Για τον ακριβή ορισμό της σχετικής αγοράς προϊόντων εξετάστηκε εκτενώς, εν προκειμένω, η υποκατάσταση τους, τόσο από την πλευρά της ζήτησης, όσο και από την πλευρά της προσφοράς[73]. Ειδικότερα, εξετάστηκε: **(α)** κατά πόσον οι δύο ανωτέρω κατηγορίες τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ υπάγονται στην ίδια ή σε διαφορετική σχετική αγορά προϊόντων για τους σκοπούς των διατάξεων περί ελέγχου συγκεντρώσεων, και **(β)** αν τα Κρατικά Λαχεία και τα προϊόντα ΟΠΑΠ (ή μέρος αυτών) ανήκουν στην ίδια ή σε διαφορετική σχετική αγορά[74].

V.2 Υποκατάσταση ζήτησης

60. Η ανάλυση αναφορικά με την υποκατάσταση από την πλευρά της ζήτησης εντοπίστηκε σε:

● Ποιοτικά στοιχεία, όπως αυτά προκύπτουν από τη σύγκριση των σχετικών παιγνίων, προηγούμενη νομολογία / αποφάσεις άλλων Αρχών Ανταγωνισμού, καθώς και σχετική βιβλιογραφία, καθώς και

● Ποσοτικά-οικονομικά δεδομένα, όπως αυτά προκύπτουν από την οικονομική/ οικονομετρική ανάλυση των στοιχείων που ζητήθηκαν και προσκομίσθηκαν από τα εμπλεκόμενα μέρη.

V.3 Ποιοτικά στοιχεία

61. Σύμφωνα με την πρακτική της γαλλικής αρχής ανταγωνισμού, η οποία και επιβεβαιώθηκε από τη νομολογία των γαλλικών δικαστηρίων, η σχετική αγορά των τυχερών παιγνίων διακρίνεται, καταρχήν, σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Στην πρώτη ανήκουν τα τυχερά παίγνια στα οποία οι ειδικές γνώσεις του παίκτη επηρεάζουν ή δύνανται να επηρεάσουν τις πιθανότητές του να κερδίσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πόκερ· είναι αυτονόητο ότι ένας έμπειρος παίκτης του πόκερ και γνώστης της στρατηγικής του έχει κατά κανόνα περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας συγκριτικά με κάποιον που δεν έχει αυτές τις γνώσεις. Μάλιστα, για το λόγο αυτό θεωρείται ότι κάθε «εξειδικευμένων γνώσεων παίγνιο» («*jeux d'expertise*») -όπως πχ. είναι ο στοιχηματισμός επί των αποτελεσμάτων ποδοσφαιρικών αγώνων, όπου ένας μη γνώστης των κανόνων του αθλήματος και της επικαιρότητας, της θέσης των ομάδων κλπ δεν έχει υψηλές πιθανότητες επιτυχίας- ανήκει στη σχετική αγορά τυχερών παιγνίων που αντιστοιχεί στις συγκεκριμένες με αυτό ειδικές γνώσεις. Έτσι, για παράδειγμα, κρίθηκε ότι η αγορά των τυχερών παιγνίων που σχετίζονται με τον αθλητισμό είναι ξεχωριστή αυτής των ιπποδρομιακών στοιχημάτων, αφού προϋποθέτουν διαφορετικό αντικείμενο εξειδικευμένων γνώσεων[75]. Η δεύτερη κατηγορία τυχερών παιγνίων περιλαμβάνει εκείνα που δεν απαιτούν καμία ειδική γνώση. Οι πιθανότητες κάθε παίκτη να κερδίσει είναι απλά και μόνο μαθηματικές[76]. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το λαχείο, το οποίο προμηθεύονται σχεδόν όλες οι κατηγορίες πληθυσμού, με ακριβώς τις ίδιες για τον κάθε παίκτη πιθανότητες επιτυχίας.

62. Την ως άνω προσέγγιση έχει υιοθετήσει με αποφάσεις της και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή[77]. Οι βρετανικές

υπηρεσίες οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις υπό επαρκώς ομοιογενείς συνθήκες ανταγωνισμού και η οποία μπορεί να διακριθεί από άλλες γειτονικές γεωγραφικές περιοχές, ιδίως λόγω των αισθητά διαφορετικών συνθηκών ανταγωνισμού που επικρατούν σ' αυτές.

71. Βλ. "Study of Gambling Services in the internal market of the European Union", Swiss Institute of Comparative Law, European Commission, 2006, Κεφ. 1.2. σελ. v.

72. Βάσει του Ν. 4002/2011 ο ΟΠΑΠ έχει λάβει επίσης άδεια για τη λειτουργία 35.000 παιγνιομηχανημάτων (VLTs) στην ελληνική επικράτεια, δίνοντας στην εταιρία το δικαίωμα εγκατάστασης και λειτουργίας 16.500 VLTs μέσω πρακτορείων της και τα υπόλοιπα 18.500 VLTs να τα λειτουργήσει μέσω 4 έως 10 υπεργολάβων της οι οποίοι θα επιλεγούν μέσω διεθνούς πλειοδοτικού διαγωνισμού. Η λειτουργία της εν λόγω αγοράς σε κάθε περίπτωση δεν αφορά την παρούσα ανάλυση.

73. Η υποκατάσταση από την πλευρά της ζήτησης αφορά τα προϊόντα που θεωρούνται υποκατάστατα από τους καταναλωτές. Η υποκατάσταση από την πλευρά της προσφοράς αφορά επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε άλλη αγορά (παράγουν άλλα προϊόντα), οι οποίες διαθέτουν τα χαρακτηριστικά που θα τους επέτρεπαν, σε σύντομο χρονικό διάστημα, να τροποποιήσουν το σύνολο ή μέρος της παραγωγής τους ώστε να εισέλθουν στην υπό εξέταση σχετική αγορά σε περίπτωση που επέλθει αύξηση της τιμής πώλησης (βλ. Motta, Competition Policy: Theory and Practice, 2004, σελ. 103).

74. Στο Παράρτημα 2 επισυνάπτεται σχετικός πίνακας με συνοπτική παρουσίαση των παιγνίων του ΟΠΑΠ και των Κρατικών Λαχείων και των βασικών χαρακτηριστικών κάθε ενός από αυτά.

75. Autorité de la concurrence, avis no 11-A-02 du 20 janvier 2011 relatif au secteur des jeux d'argent et de hasard en ligne, σκ. 66 και 71 επ.

76. Βλ. Conseil de la concurrence, décision no 00-D-50 du 5 mars 2001 relative à des pratiques mises en oeuvre par la société Française des Jeux dans les secteurs de la maintenance informatique et du mobilier de comptoir. Η εν λόγω απόφαση επικυρώθηκε από Γαλλικά , μετά από προσφυγή που ασκήθηκε κατά αυτής, Cour d'appel de Paris (1re chamber, section H), arrêt en date du 20 novembre 2001 relatif au recours formé par La Française des Jeux, και μετά από αναίρεση που ασκήθηκε στο ανώτατο γαλλικό ακυρωτικό δικαστήριο, Cour de cassation (chambre commercial, financière et économique) en date du 10 décembre 2003 relatif au pourvoi formé par La Française des Jeux.

77. Βλ. ενδεικτικά Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπόθ. COMP/M.3373 - ACCOR/ COLONY/DESSEIGNE-BARRIERE/JV, της 04-06-2004, σκ. 14-17. Βλ. επίσης υπόθ. COMP/M.3109 CANDOVER/ CINVEN/GALA, όπου οριοθετήθηκαν διακριτές υπο-αγορές λαχείων για τους σκοπούς αξιολόγησης της γνωστοποιηθείσας συγκέντρωσης. Σχετικά με τη σχετική αγορά στα καζίνο, βλ. και Informe del Servicio de Defensa de la Competencia, N-04062, CIRSA/GBC, § IV.1, και Autoridade de Concorrência, Decisão de não oposição, Processo AC-1-81/2005- Violas Soverde, σκ. 25.

αρχές ανταγωνισμού έχουν, συναφώς, αποφανθεί ότι η σχετική αγορά των τυχερών παιγνίων που αφορούν σε έκβαση ποδοσφαιρικών αγώνων είναι διακριτή σε σχέση με εκείνη του λαχείου[78], ενώ και η ολλανδική αρχή ανταγωνισμού έχει οριοθετήσει, κατά το παρελθόν, διακριτές σχετικές αγορές προϊόντος ανά τύπο παιγνίου[79].

63. Η οριοθέτηση της σχετικής αγοράς τυχερών παιγνίων ανάλογα με το αν απαιτούνται ειδικές γνώσεις ή μη έχει υιοθετηθεί και από αρχές ανταγωνισμού εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης[80]. Περαιτέρω, αρχές ανταγωνισμού της Αμερικής έχουν οριοθετήσει διακριτές αγορές με κριτήριο τη χρονική απόσταση μεταξύ στοιχηματισμού και αποτελέσματος[81], και ειδικότερα μεταξύ αφενός των τυχερών παιγνίων όπου το αποτέλεσμα (κλήρωση) λαμβάνει χώρα αμέσως αφού στοιχηματίσει ο παίκτης, ο οποίος έτσι λαμβάνει άμεσα γνώση αν είχε επιτυχία, και αφετέρου των παιγνίων όπου ο στοιχηματισμός και το αποτέλεσμα απέχουν χρονικά μεταξύ τους. Η διάκριση αυτή έχει σημασία και για άλλες παραμέτρους της ζήτησης, δεδομένου ότι τα τυχερά παίγνια «άμεσης κλήρωσης» είναι και εκείνα που ενδέχεται περισσότερο να εθίσουν έναν παίκτη. Στο πλαίσιο αυτό, έχει κριθεί ότι το λαχείο ανήκει στη σχετική αγορά τυχερών παιγνίων που δεν απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις και δεν είναι άμεσης κλήρωσης[82].

64. Εξάλλου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει, επίσης, κρίνει ότι υφίστανται αρκετά κριτήρια τμηματοποίησης της ευρύτερης αγοράς των τυχερών παιγνίων, όπως π.χ. το είδος του γεγονότος στο οποίο ποντάρουν οι παίκτες (συνδυασμός αριθμών ή αθλητικά γεγονότα), η πιθανότητα νίκης, το ύψος του χρηματικού επάθλου, ο χρόνος είσπραξης του επάθλου (δυνατότητα ή μη να επανεπενδυθεί άμεσα το χρηματικό έπαθλο στο παιχνίδι), το εύρος των τοποθεσιών που μπορεί να παιχθεί το παιχνίδι, η δυνατότητα επιλογής του στοιχήματος/πονταρίσματος/γεγονότος κλπ - με έμφαση στο κριτήριο του χρόνου συλλογής των κερδών[83].

65. Σημειωτέον ότι η Ελληνική Δημοκρατία, σε απάντησή της προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (εφεξής ΕΕ) αναφορικά με την επέκταση του μονοπωλίου του ΟΠΑΠ, υποστήριξε ότι τα αριθμολαχεία (numerical lottery games) που προσφέρονται από τον ΟΠΑΠ δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά με τα παιχνίδια αθλητικού στοιχηματισμού (sports betting), και ειδικότερα με το Πάμε Στοίχημα (εφεξής Στοίχημα)[84], λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και το ηλικιακού τους κοινού που τα προτιμά.

66. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, προκύπτει ότι τα παιχνίδια στοιχηματισμού και λαχείων/λοταρίας δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος για τους σκοπούς των διατάξεων περί ελέγχου συγκεντρώσεων. Είναι, επίσης, σαφές πως τα παιχνίδια που απαιτούν κάποιο επίπεδο αθλητικών γνώσεων, ώστε ο παίκτης να προβεί σε πρόβλεψη αποτελέσματος, βάσει αυτών των ικανοτήτων, κατατάσσονται σε διαφορετική κατηγορία από τα παιχνίδια που βασίζονται απλά στην τύχη και τις πιθανότητες.

67. Εν προκειμένω, τα παιχνίδια του ΟΠΑΠ που συγκεντρώνουν τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά (Στοίχημα, ΠΡΟΠΟ, ΠΡΟΠΟΓΚΟΛ) δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά με τα Κρατικά Λαχεία. Το ίδιο ισχύει και για το παιχνίδι ΚΙΝΟ, το οποίο, αν και προσδιορίζεται ως αριθμολαχείο, έχει τέτοια χαρακτηριστικά (π.χ. κληρώσεις κάθε 5 λεπτά, φυσική παρουσία του παίκτη στο πρακτορείο, κέρδη προκαθορισμένα και ανάλογα με το ποσό που θα διαθέσει ο παίκτης, δυνατότητα επανεπένδυσης των κερδών, εθιστικό χαρακτήρα), ώστε να κατατάσσεται σε διακριτή αγορά, τόσο σε σχέση με τα λαχεία/αριθμολαχεία, όσο και με τα παιχνίδια αθλητικής πρόβλεψης και εξειδικευμένων γνώσεων.

68. Περαιτέρω, και με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια στην πρακτική και νομολογία, σειρά ποιοτικών στοιχείων συνηγορούν υπέρ της διαφοροποίησης των Κρατικών Λαχείων από τα υπόλοιπα παιχνίδια του ΟΠΑΠ (ΛΟΤΤΟ, ΤΖΟΚΕΡ, ΠΡΟΤΟ, Extra5, Super3) από την πλευρά της ζήτησης και, συνεπώς, στην οριοθέτηση διακριτών σχετικών αγορών για τους σκοπούς αξιολόγησης της κρινόμενης υπόθεσης. Ειδικότερα, τα Κρατικά Λαχεία διαφοροποιούνται από τα εν λόγω παιχνίδια του ΟΠΑΠ ως προς ορισμένες θεμελιώδεις παραμέτρους, όπως η τιμή, η φορολόγηση, ο τρόπος και το δίκτυο πώλησης, ο τρόπος συμμετοχής, καθώς και η συχνότητα των κληρώσεων (βλ. σχετικά και Παράρτημα 2). Συναφώς, τα Κρατικά Λαχεία φαίνεται ότι απευθύνονται σε διαφορετικό, κατά βάση κοινό (παίχτες) σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παιχνίδια του ΟΠΑΠ.

69. Στο πλαίσιο αυτό, η γνωστοποιούσα προσκόμισε στατιστικά στοιχεία και σχετική έρευνα αγοράς, βάσει των οποίων: (α) τα Κρατικά Λαχεία έχουν κοινό διαφορετικό κοινό σε σχέση με τα υπόλοιπα παιχνίδια του ΟΠΑΠ, ενώ (β) κατατάσσονται διεθνώς και σε διαφορετικές κατηγορίες παιγνίων, (γ) μόλις το [...]% των συστηματικών πελατών του ΟΠΑΠ αγοράζουν συστηματικά και Κρατικά Λαχεία, (δ) τα Κρατικά Λαχεία παρουσιάζουν διαφορετική οικονομική διακύμανση κατά τη διάρκεια του έτους (εποχικότητα), ενώ και (ε) οι τάσεις πωλήσεών τους δεν εμφανίζουν συσχέτιση με τις

78. Competition Commission, A report on the anticipated Sportech plc of the Vernons football pools business from Ladbrokes plc, 11-10-2007, Summary, σκ. 6, και στην ίδια υπόθεση, Office of Fair Trading, 03-05-2007, σκ. 20. Η αγγλική αρχή παιγνίων διακρίνει, επίσης, τα παιχνίδια λαχείων (lottery games) αφενός σε ήπιας μορφής τυχερά παιχνίδια, και αφετέρου σε παιχνίδια στοιχηματισμού (betting games) βαριάς μορφής (βλ. "Offering lotteries with gaming and betting products under common branding", UK Gambling Commission, June 2012, Κεφ. 2.4).

79. Βλ. υποθ. 807/23.2.1999 StaatsLoterij/Lotto/BankGiroLoterif.

80. Βλ. ενδεικτικά Comisión de Promoción y Defensa de la Competencia, Informe No 4/009, 06-10-2009, § 2, και Resolución No 51/009, 24-11-2009: η σχετική αυτή απόφαση διέκρινε αφενός τα τυχερά παίγνια στα οποία η επιτυχία επηρεάζεται από τις εξειδικευμένες γνώσεις πρόβλεψης του παίκτη, και αφετέρου εκείνα όπου οι πιθανότητες εξαρτώνται μόνο από τη στατιστική πιθανότητα εύρεσης των αριθμών που θα κληρωθούν.

81. Βλ. ενδεικτικά Comisión de Promoción y Defensa de la Competencia, Informe No 4/009, 06-10-2009, καθώς και Comisión Nacional de Defensa de la Competencia, Exp. No S01Q0424517/2006, 25-07-2007, σκ. 52-53, και Exp. S01:0107777/2005, 21-09-2005, σκ. 59-60.

82. Comisión de Promoción y Defensa de la Competencia, Informe No 4/009, 06-10-2009, § 2, και Resolución No 51/009, 24-11-2009, considerando 3.

83. Βλ. ενδεικτικά Case No. COMP/M.4114 - Lottomatica/GTECH. Συναφώς, και Fair Trading Commission - Investigation into Jamaica Lottery Company Ltd. under Sections 17 and 20 of the Fair Competition Act, Staff report, March 1, 2002. σελ. 11-17, όπου έγινε χρήση μιας μεθοδολογίας που περιλάμβανε τέσσερα διαφορετικά κριτήρια (τιμή, απαιτούμενη ικανότητα, τοποθεσία που παίζεται το παιχνίδι, επίπεδο ρίσκου) για τον προσδιορισμό του βαθμού υποκατάστασης των διαφόρων τυχερών παιγνίων μεταξύ τους.

84. The Hellenic Republic - Response to information request from the Commission. SA.33732 - Taxation on Online Gambling in the Greek Gaming Act, 2012, σελ. 5-11.

αντίστοιχες των εν λόγω παιχνιδιών του ΟΠΑΠ[85]. Η ποιοτική διαφοροποίηση ως προς το προφίλ των πελατών μεταξύ των δύο κατηγοριών παιγνίων επιβεβαιώνεται, κατά βάση, και από τα στοιχεία που προσκόμισε η Πανελλήνια Ένωση Πρακτόρων Εθνικών Λαχείων[86].

V.4 Ποσοτική-Οικονομική ανάλυση

70. Προς έλεγχο και επιβεβαίωση των προαναφερόμενων ποιοτικών στοιχείων, διενεργήθηκε από την υπηρεσία και ποσοτική-οικονομική ανάλυση[87], τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται αναλυτικότερα στο Παράρτημα 3. Πιο συγκεκριμένα, τα τεστ που διενεργήθηκαν, εν προκειμένω, ήταν τα ακόλουθα[88]:

- Ανάλυση βαθμού συσχέτισης (Correlation Tests)
- Ανάλυση Συνολοκλήρωσης (Cointegration Analysis)
- Οικονομετρικές εκτιμήσεις ελαστικοτήτων
- Ανάλυση Critical Loss (Critical Loss Analysis).

71. Τα αποτελέσματα των ως άνω διαγνωστικών τεστ συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι τα Κρατικά Λαχεία συνιστούν διακριτή σχετική αγορά προϊόντος από τα υπόλοιπα τυχερά παίγνια (αριθμολαχεία) του ΟΠΑΠ.

V.5 Συμπεράσματα σχετικά με την Υποκατάσταση Ζήτησης

72. Με βάση τα ανωτέρω, προκύπτει πως δεν υφίσταται υποκατάσταση μεταξύ των Κρατικών Λαχείων και των λοιπών παιγνίων του ΟΠΑΠ. Συνεπώς, από την πλευρά της ζήτησης, τα Κρατικά Λαχεία και τα παίγνια του ΟΠΑΠ θεωρείται ότι ανήκουν σε διακριτές σχετικές αγορές.

V.6 Υποκατάσταση προσφοράς

73. Ο ΟΠΑΠ έχει εγγυημένο μονοπώλιο στα παιχνίδια που προσφέρει μέχρι το 2030. Επιπλέον, μέχρι σήμερα, το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης των Κρατικών Λαχείων το είχε το κράτος, ενώ με τη σύμβαση παραχώρησης το δικαίωμα αυτό μεταβιβάζεται στην Παραχωρησιούχο για τα επόμενα 12 έτη. Ακόμη και μετά την παραχώρηση, τα εν λόγω τυχερά παιχνίδια θα συνεχίσουν να αποτελούν αυστηρά ρυθμιζόμενες και εποπτευόμενες αγορές (βλ. και ενότητα Δ ανωτέρω). Η πρόσβαση σε αυτές εξαρτάται από σχετική άδεια/παραχώρηση. Δεν υπάρχουν, δηλαδή, υφιστάμενοι παίκτες στην ίδια αγορά ή παίκτες που να μπορούν να προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες, εφόσον τούτο προϋποθέτει την απόκτηση διακριτής άδειας από το Ελληνικό Δημόσιο. Περαιτέρω, οι σχετικές άδειες για την κυκλοφορία των Κρατικών Λαχείων και των λοιπών παιχνιδιών του ΟΠΑΠ υπόκεινται σε διαφορετικούς όρους.

74. Συνεπώς, δεν υφίσταται εν προκειμένω υποκατάσταση από την πλευρά της προσφοράς μεταξύ των Κρατικών Λαχείων και των αριθμολαχείων του ΟΠΑΠ.

V.7 Συμπεράσματα επί της οριοθέτησης της Σχετικής Αγοράς Προϊόντος

75. Βάσει των προαναφερθέντων, ως σχετικές αγορές προϊόντος που αφορούν στην υπό κρίση συγκέντρωση ορίζονται οι ακόλουθες:

- Αγορά παιγνίων εξειδικευμένων γνώσεων, όπου συμμετέχουν τα παίγνια ΠΡΟΠΟ, ΠΡΟΠΟΓΚΟΛ και Πάμε Στοίχημα του ΟΠΑΠ.
- Αγορά αριθμολαχείων, όπου συμμετέχουν τα παίγνια ΛΟΤΤΟ, ΠΡΟΤΟ, ΤΖΟΚΕΡ, Extra5, Super3 και ΚΙΝΟ. Η εν λόγω αγορά διακρίνεται περαιτέρω στις κάτωθι διακριτές αγορές:
- Αγορά παραδοσιακών αριθμολαχείων, η οποία περιλαμβάνει τα ΛΟΤΤΟ, ΠΡΟΤΟ, ΤΖΟΚΕΡ, Extra5 και Super3.
- Αγορά αριθμολαχείων με ιδιαίτερα/διακριτά χαρακτηριστικά, η οποία περιλαμβάνει το ΚΙΝΟ, και τέλος
- η Αγορά των Κρατικών Λαχείων.

V.8 Σχετική Γεωγραφική Αγορά

76. Ως σχετική γεωγραφική αγορά στην υπό κρίση υπόθεση ορίζεται η Ελληνική επικράτεια, καθώς τα προϊόντα των συμμετεχουσών επιχειρήσεων προσφέρονται σε αυτήν υπό ομοιογενείς συνθήκες ανταγωνισμού.

VI ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Αξιολόγηση Σχετικών & Επηρεαζόμενων Αγορών

77. Με βάση την προαναφερόμενη οριοθέτηση των σχετικών αγορών, δεν προκύπτει οριζόντια επικάλυψη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των μερών που συμμετέχουν στην υπό κρίση συγκέντρωση. Ως εκ τούτου, για τους σκοπούς της παρούσας συγκέντρωσης, δεν υφίστανται επηρεαζόμενες αγορές προϊόντος, είτε σε οριζόντιο είτε σε κάθετο επίπεδο[89].

78. Δεδομένου ότι από την έρευνα προέκυψαν μόνο σχετικές, και όχι επηρεαζόμενες, αγορές προϊόντων, και λόγω του γεγονότος ότι η πλευρά της προσφοράς είναι ρυθμισμένη, τόσο για τα παίγνια του ΟΠΑΠ (μέχρι το 2030) όσο και για τα Κρατικά Λαχεία (για 12 έτη), παρέλκει η περαιτέρω ουσιαστική αξιολόγηση της γνωστοποιηθείσας συγκέντρωσης.

79. Στις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης, η γνωστοποιηθείσα πράξη δεν αναμένεται να επηρεάσει αισθητά τον ανταγωνισμό ή να δημιουργήσει σημαντικό περιορισμό του.

---

85. Βλ. συνοπτικά και υπ' αριθ. πρωτ. 4564/5.6.2013 υπόμνημα της γνωστοποιούσας. Σύμφωνα με τη γνωστοποιούσα, [...].

86. Βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 6551/22.8.2013 απαντητική επιστολή.

87. Η διαθεσιμότητα ποσοτικών στοιχείων, όπως πρόσφατων χρονοσειρών τιμών και ποσοτήτων, βοηθάει στην εκτίμηση ελαστικοτήτων για το σκοπό οριοθέτησης των σχετικών αγορών. Τα σχετικά τεστ βασίστηκαν στην υπόθεση ότι η μόνη στρατηγική μεταβλητή των επιχειρήσεων της αγοράς είναι η τιμή του προϊόντος. Σχετικά βλ. σχετική ενότητα αναφορικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο.

88. Τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ που συμπεριλήφθηκαν στην ποσοτική-οικονομική ανάλυση είναι τα Τζοκερ, Λόττο και Πρότο. Δεν συμπεριλήφθηκαν τα Extra5 & Super3, λόγω μικρού δείγματος. Επίσης δεν συμπεριλήφθηκε στην ανάλυση το τυχερό παίγνιο του ΟΠΑΠ ΚΙΝΟ κατά τα προεκτεθέντα. Τα Κρατικά Λαχεία που συμπεριλήφθηκαν στη σχετική ανάλυση είναι τα Εθνικό, Κρατικό (ή όπως διαφορετικά ονομάζεται Ειδικό Κρατικό Λαχείο Κοινωνικής Αντίληψης - Πρωτοχρονιάτικο) και Λαϊκό. Δεν συμπεριλήφθηκαν στην ανάλυση τα λαχεία Στιγμιαίο Κρατικό Λαχείο, Στεγαστικό Κρατικό Λαχείο και Έκτακτο ή Ειδικό Λαχείο που κληρώνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση Κρατικών Λαχείων, λόγω μη κυκλοφορίας τους επί του παρόντος ή/και έλλειψης διαθέσιμων στοιχείων.

89. Για τις ανάγκες αξιολόγησης της γνωστοποιούμενης συγκέντρωσης και τη συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών, με τον όρο «επηρεαζόμενη αγορά» νοείται:
α) Κάθε σχετική αγορά στην οποία ασκούν επιχειρηματικές δραστηριότητες δύο ή περισσότερες από τις συμμετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις, εφόσον εκτιμάται ότι η συγκέντρωση θα οδηγήσει σε συνολικό μερίδιο στην αγορά αυτή ύψους τουλάχιστον 15% (Η περίπτωση αφορά οριζόντιες σχέσεις), καθώς και
β) Κάθε σχετική αγορά στην οποία ασκεί επιχειρηματικές δραστηριότητες οποιαδήποτε συμμετέχουσα επιχείρηση και βρίσκεται σε προηγούμενο ή επόμενο στάδιο της παραγωγικής ή εμπορικής διαδικασίας του προϊόντος σε σχέση με την αγορά στην οποία δραστηριοποιείται άλλη συμμετέχουσα επιχείρηση, και οποιοδήποτε από τα ατομικά ή συνδυασμένα μερίδια αγοράς των επιχειρήσεων αυτών, σε οποιοδήποτε στάδιο της παραγωγικής ή εμπορικής διαδικασίας, ανέρχεται σε 25% τουλάχιστον, ανεξάρτητα αν μεταξύ των μερών υφίσταται σχέση προμηθευτή/πελάτη. (Η περίπτωση αφορά τις κάθετες σχέσεις).

VII ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Εταιρίες ομίλου ΟΠΑΠ 31.12.2012

ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΕΔΡΑ	ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ
ΟΠΑΠ ΑΕ	Μητρική εταιρία	Ελλάδα		Αριθμολαχεία και στοιχήματα
ΟΠΑΠ ΚΥΠΡΟΥ LTD	100%	Κύπρος	Ολική	Αριθμολαχεία
ΟΠΑΠ SPORTS LTD	100%	Κύπρος	Ολική	Εταιρία στοιχημάτων
ΟΠΑΠ INTERNATIONAL LTD	100%	Κύπρος	Ολική	Εταιρία συμμετοχών-Υπηρεσίες
ΟΠΑΠ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΕ	100%	Ελλάδα	Ολική	Αθλητικά γεγονότα-Προβολή-Υπηρεσίες
OPAP INVESTMENT LTD	100%	Κύπρος	Ολική	Τυχερά παιχνίδια
GLORY TECHNOLOGY LTD	20%	Κύπρος	Καθαρή Θέση	Παροχή λογισμικού
NEUROSOFT SA	30%	Ελλάδα	Καθαρή Θέση	Παροχή λογισμικού

Πηγή: Ετήσια οικονομική έκθεση 2012

Παράρτημα 2: Γενικά χαρακτηριστικά παιγνίων ΟΠΑΠ και Κρατικών Λαχείων.

	Παιχνίδι	Περιγραφή	Κοινό στο οποίο απευθύνεται:	Τιμή	Τρόπος Συμμετοχής:	Συχνότητα Κληρώσεων	Όριο Συμμετοχής	Χρηματικό Έπαθλο:
	ΛΟΤΤΟ	Παιχνίδι τύχης με επιλογή αριθμών (Αριθμολαχείο). Αφορά στην πρόβλεψη 6+1 αριθμών που κληρώνονται από μία σειρά σαράντα 49 αριθμών.	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου. Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	2 κληρώσεις/ εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Για την πρώτη κατηγορία (6αρι): 20,37% των ακαθάριστων εισπράξεων.
	ΤΖΟΚΕΡ	Παιχνίδι τύχης με επιλογή αριθμών από δύο πεδία (Αριθμολαχείο). Αφορά στην πρόβλεψη 5 αριθμών που κληρώνονται από μία σειρά 45 αριθμών και 1 αριθμού που κληρώνεται από μία δεύτερη σειρά 20 αριθμών.	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου.Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	2 κληρώσεις/ εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Για την πρώτη κατηγορία: 19,90% των ακαθάριστων εισπράξεων
	ΚΙΝΟ	Αριθμολαχείο. Αφορά στην ακριβή πρόβλεψη 1 έως και 12 αριθμών από ένα σύνολο 20 αριθμών που προκύπτουν κάθε φορά μετά από κλήρωση από μία σειρά 80 αριθμών.	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου ή με την απευθείας καταχώρηση από τον παίκτη σε τερματικό αυτόνομης χρήσης εντός του πρακτορείου με τη χρήση κάρτας.	Κάθε 5 λεπτά, από 09:00 έως 22:00 καθημερινά	Δεν υπάρχει	Τα κέρδη ανά επιτυχία κάθε κατηγορίας είναι προκαθορισμένα και προκύπτουν από αντίστοιχους Συντελεστές Απόδοσης. Κατά Μ.Ο. κοντά στο 70% ακαθαρ.εισπράξεων
	ΠΡΟΤΟ	Αριθμολαχείο που αφορά στην ακριβή και κατά σειρά πρόβλεψη των ψηφίων ενός επταψήφιου αριθμού από το 0.000.000 έως το 9.999.999	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου. Παρέχεται επίσης η δυνατότητα συμμετοχής μέσω δελτίων άλλων Παιγνίων.	2 κληρώσεις/ εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Για την πρώτη κατηγορία: 9,5% των ακαθάριστων εισπράξεων

	Extra5	Αριθμολαχείο. Αφορά στην ακριβή πρόβλεψη 5 αριθμών που κληρώνονται από μία σειρά 35 αριθμών.	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου.Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	2 κληρώσεις/ ημέρα	Δεν υπάρχει	Βάσει προκαθορισμένων συντελεστών απόδοσης
	Super3	Αφορά στην πρόβλεψη καθορισμένων ψηφίων ενός τριψήφιου αριθμού από το 000 μέχρι και το 999.	[...]	€0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου.Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	10 κληρώσεις/ημέρα	Δεν υπάρχει	Βάσει προκαθορισμένων συντελεστών απόδοσης
	ΠΡΟΠΟ	Αφορά στην ακριβή πρόγνωση του αποτελέσματος μέρους ή του συνόλου των δεκατεσσάρων (14) ποδοσφαιρικών αγώνων του δελτίου.	[...]	€0,25/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου.Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	3 διαγωνισμοί/εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Συνολικά το 41% των ακαθάριστων εισπράξεων
	ΠΡΟΠΟ-ΓΚΟΛ	Αφορά στην πρόβλεψη 8 αγώνων στους οποίους θα σημειωθεί ο μεγαλύτερος αθροιστικά αριθμός τερμάτων από ένα πλήθος 30 αγώνων που δημοσιεύονται στο δελτίο.	[...]	€0,25/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου.Παίζονται και συστήματα, συνδυασμοί κλπ.	1 διαγωνισμός/εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Συνολικά το 45% των ακαθάριστων εισπράξεων
	ΣΤΟΙΧΗΜΑ	Παιχνίδια στα οποία ο παίκτης προβλέπει την εξέλιξη ή/και την τελική έκβαση κάθε είδους γεγονότων.	[...]	€0,10-0,50/ στήλη	Συμπλήρωση έντυπου δελτίου και παράδοση στον πράκτορα με καταβολή αντιτίμου ή με την απευθείας καταχώρηση από τον παίκτη σε τερματικό αυτόνομης χρήσης εντός του πρακτορείου με τη χρήση κάρτας.	Πολλαπλοί διαγωνισμοί εντός μίας εβδομάδας	Ισόποσο της αξίας 20.000 στηλών	Το κέρδος του στοιχήματος είναι προκαθορισμένο και προκύπτει ως το γινόμενο της αξίας συμμετοχής της στήλης επί της προσφερόμενης απόδοσης.
ΚΡΑΤΙΚΑ ΛΑΧΕΙΑ	**Λαϊκό**	Προτυπωμένο λαχείο αυτοτελών εβδομαδιαίων κληρώσεων που κυκλοφορεί σε σειρές των 80.000 αριθμών	[...]	€2/ λαχνό	Αγορά του προτυπωμένου λαχνού	1 κλήρωση/ εβδομάδα	Δεν υπάρχει	Πρώτος Λαχνός €300.000 (+ προσαύξηση)
	Εθνικό	Περιοδικό προτυπωμένο Λαχείο που ακολουθεί το σύστημα των διαδοχικών κληρώσεων.	[...]	€4/ λαχνό	Αγορά του προτυπωμένου λαχνού	18 κληρώσεις/έτος	Δεν υπάρχει	Πρώτος Λαχνός €2.500.000
	Πρωτοχρονιάτικο (Κρατικό)	Απλό περιοδικό λαχείο, τα γραμμάτια του οποίου κυκλοφορούν σε σειρές 100.000 γραμματίων	[...]	€8/ λαχνό	Αγορά του προτυπωμένου λαχνού	1-2 κληρώσεις/ έτος	Δεν υπάρχει	Πρώτος Λαχνός: €5.000.000

Πηγή: Γνωστοποιούσα, έρευνα υπηρεσίας

Παράρτημα 3: Ποσοτική-Οικονομική ανάλυση
Ανάλυση βαθμού συσχέτισης

80. Ο τύπος υπολογισμού του βαθμού συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών Χ, Υ είναι:

$$\rho(X,Y) = \frac{Cov(X,Y)}{(Cov(X,Y)Cov(Y,Y))}$$

όπου $Cov(X,Y)=\frac{1}{n}\sum(x_i-\mu_x)(y_i-\mu_y)$, n οι παρατηρήσεις υπό εξέταση και μ_x και μ_y οι αριθμητικοί μέσοι των μεταβλητών Χ, Υ [90].

81. Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τον βαθμό συσχέτισης για διάφορά ζεύγη ετήσιων χρονοσειρών τιμών των 3 τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ (Λόττο, Πρότο και Τζόκερ) και των κρατικών Λαχείων (Εθνικό, Λαϊκό και Κρατικό).

Πίνακας 1
Πίνακας βαθμού συσχέτισης μεταξύ 3 τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και των κρατικών Λαχείων (σε επίπεδα λογαρίθμων)

CorEthnikoLotto	CorKratikoLotto	CorLaikoLotto
[...]	[...]	[...]
CorEthnikoProto	CorKratikoProto	CorLaikoProto
[...]	[...]	[...]
CorEthnikoTzoker	CorKratikoTzoker	CorLaikoTzoker
[...]	[...]	[...]

Επεξηγήσεις:
CorEthnikoLotto σημαίνει ο βαθμός συσχέτισης μεταξύ του Εθνικού κρατικού λαχείου και του τυχερού παιγνίου του ΟΠΑΠ Λόττο. Αντίστοιχα ερμηνεύονται και τα υπόλοιπα κελιά του Πίνακα
Πηγή: Ανάλυση στοιχείων Γνωστοποιούντων μερών στην συγκέντρωση

Η περίοδος τιμών εκτείνεται από το 1989 έως το 2012 και χρησιμοποιήθηκαν οι λογάριθμοι των εν λόγω χρονοσειρών.

82. Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 1 προκύπτει ότι για 4 ζεύγη ετήσιων χρονοσειρών τιμών (Κρατικό-Λόττο, Λαϊκό-Λόττο, Εθνικό-Πρότο και Κρατικό-Πρότο) ο βαθμός συσχέτισης κυμαίνεται μεταξύ [...] και [...], ενώ για 3 ζεύγη ετήσιων χρονοσειρών τιμών (Λαϊκό-Πρότο, Κρατικό-Τζόκερ, Λαϊκό-Τζόκερ) ο βαθμός συσχέτισης είναι μικρότερος του [...].

83. Για δύο ζεύγη ετήσιων χρονοσειρών τιμών (Εθνικό-Λόττο και Εθνικό-Τζόκερ) ο βαθμός συσχέτισης τους είναι μεγαλύτερος του [...] που ως πρώτη ένδειξη δείχνει ότι τα εν λόγω προϊόντα μπορεί να ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος.

84. Όμως, όπως διακρίνεται στο Διάγραμμα 1, το οποίο είναι σε λογαριθμική κλίμακα, παρόλο που η γραφική παράσταση των λογαρίθμων των ετήσιων τιμών του Εθνικού και Τζόκερ δείχνει μια τάση, κυρίως αυξητική, τα τελευταία 5 έτη (η εν λόγω τάση είναι πιο εμφανής για το Τζόκερ σε σχέση με το Εθνικό), η γραφική παράσταση της σχετικής τιμής $logprice(\frac{Εθνικό}{Τζόκερ})$ δείχνει μια σταθερότητα για μεγάλο χρονικό διάστημα και τάση μείωσης την τελευταία πενταετία.

Διάγραμμα 1 Γραφικές παραστάσεις logprice(Εθνικό), logprice(Τζόκερ) και logprice(Εθνικό/Τζόκερ)

[...]

85. Αντίστοιχο συμπέρασμα προκύπτει από το Διάγραμμα 2. Όπως προκύπτει από την γραφική παράσταση της σχετικής τιμής $logprice(\frac{Εθνικό}{Λόττο})$ η μείωση της εν λόγω τιμής την τελευταία πενταετία είναι ακόμη μεγαλύτερη, σε σχέση με την αντίστοιχη τιμή του Διαγράμματος 1.

Διάγραμμα 2 Γραφικές παραστάσεις logprice(Εθνικό), logprice(Λόττο) και logprice(Εθνικό/Λόττο)

[...]

86. Προς επίρρωση των παραπάνω σχετικά με τον βαθμό συσχέτισης των ετήσιων χρονοσειρών τιμών, ο Πίνακας 2 υποδεικνύει το βαθμό συσχέτισης μεταξύ των διαφορών των λογαρίθμων των εν λόγω χρονοσειρών[91].

87. Από τα στοιχεία του Πίνακα 2 προκύπτει ότι ο βαθμός συσχέτισης όλων των ζευγών των ετήσιων χρονοσειρών των τιμών (σε διαφορές λογαρίθμων) των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και των κρατικών λαχείων δεν υπερβαίνει το [...], ενώ για κάποια ζεύγη τιμών εμφανίζεται και ως πολύ χαμηλός. Ειδικότερα, [...].

Πίνακας 2
Πίνακας βαθμού συσχέτισης μεταξύ 3 τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και των κρατικών Λαχείων (σε διαφορές λογαρίθμων)

1	**4**	**7**
[...]	[...]	[...]
2	**5**	**8**
[...]	[...]	[...]
3	**6**	**9**
[...]	[...]	[...]

Επεξηγήσεις: Οι αριθμοί 1 έως 9 αντιστοιχούν σε όλα τα ζεύγη διαφορών των ετήσιων λογαριθμικών τιμών μεταξύ των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και τα κρατικά λαχεία
Πηγή: Ανάλυση στοιχείων γνωστοποιούντων μερών στην συγκέντρωση

90. Αντίστοιχα ερμηνεύεται και η $Cov(Y,Y)=\frac{1}{n}\sum(y_i-\mu_y)(y_i-\mu_y)$. Δύο προϊόντα τα οποία είναι υποκατάστατα τόσο από πλευράς ζήτησης όσο, αν και δεν είναι αναγκαίο, από πλευράς προσφοράς, θα πρέπει να κινούνται στην ίδια κατεύθυνση για να ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος, σύμφωνα με την εφαρμογή του διαγνωστικού τεστ. Βλ. σχετικά COMP/M.4513, Arjowiggins/M-real ZandersReflex, COMP/M.5153, Arsenal/DSP και COMP/M.2187 CVC/LENZING. Ο βαθμός συσχέτισης κυμαίνεται μεταξύ -1 έως 1. Αν είναι μικρότερος της κριτικής τιμής 0,65, τότε τα προϊόντα δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος, εκτός και αν υφίστανται άλλοι λόγοι που να δικαιολογούν κάτι τέτοιο, ενώ για τιμές μεταξύ 0,65 και 0,80 ο βαθμός συσχέτισης δεν δίνει μια σαφή εικόνα αν τα προϊόντα αποτελούν διακριτική σχετική αγορά προϊόντος και η οριοθέτηση της σχετικής αγοράς προϊόντος βασίζεται περισσότερο στην αξιολόγηση άλλων ποιοτικών ή ποσοτικών πληροφοριών (όπως π.χ. έλεγχοι συνολοκλήρωσης). Για τιμές μεγαλύτερες του 0,80 η πρώτη ένδειξη είναι ότι τα προϊόντα υπό ανάλυση ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος, αλλά αυτό το συμπέρασμα θα πρέπει να επιβεβαιωθεί κυρίως με οικονομετρικές εκτιμήσεις των ελαστικοτήτων των εν λόγω προϊόντων.

91. Ο υπολογισμός του βαθμού συσχέτισης με τη χρήση της πρώτης διαφοράς των λογάριθμων των τιμών είναι σαφώς προτιμητέα προσέγγιση έναντι του υπολογισμού του βαθμού συσχέτισης σε επίπεδα κυρίως για την αποφυγή προβλημάτων ετεροσκεδαστικότητας: βλ. σχετικά Bishop S. & M. Walker (2002) «The Economics of EC Competition Law», Thompson, Κεφάλαια 3, 4, 8 - 11 και 15, Forni Mario, (2004), "Using Stationarity Tests in Antitrust Market Definition", American Law and Economics Review 6(2) [Also CEPR DP June 2002], Motta M. (2004) «Competition Policy: Theory and Practice», Cambridge University Press, Κεφάλαια 2-3, O'Donohue R. and A J Padilla (2007) "The Law and Economics of article 82 EC", Hart Publishing, Κεφάλαια 2, 7.2 και Office of Fair Trading (1999) "Quantitative Techniques in Competition Analysis", Prepared for OFT by LECG Ltd.

88. Η προαναφερθείσα ανάλυση του βαθμού συσχέτισης έγινε με βάση ετήσια στοιχεία χρονοσειρών τιμών των προϊόντων υπό εξέταση. Αντίστοιχη ανάλυση με μηνιαία στοιχεία έγινε μόνο μεταξύ του Λαϊκού κρατικού λαχείου, για το οποίο η ΓΔΑ είχε διαθέσιμα στοιχεία, και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο βαθμός συσχέτισης του Λαϊκού και των τριών τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ είναι μικρότερος του [...].

Ανάλυση Συνολοκλήρωσης

89. Δύο προϊόντα ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος αν οι χρονοσειρές των λογαρίθμων των τιμών τους συνολοκληρώνονται, ήτοι υφίσταται μια σταθερή και διαρθρωτική σχέση μεταξύ των δύο προϊόντων[92]. Τα τεστ που χρησιμοποιήθηκαν για τη συνολοκλήρωση δύο χρονοσειρών είναι τα Johansen Cointegration και Unrestricted Cointegration Rank (max eigenvalue) τεστ[93]. Σύμφωνα με τον έλεγχο συνολοκλήρωσης του Johansen (Johansen Cointegration Test), δύο χρονοσειρές τιμών, οι οποίες δεν είναι στάσιμες[94], θεωρούνται ότι είναι συνολοκληρωμένες (Cointegrated), όταν ο συνδυασμός τους (η διαφορά ή η σειρά των σχετικών τιμών των 2 χρονοσειρών) είναι στάσιμη και δείχνει μακροχρόνια τάση[95]. Αν δύο προϊόντα είναι συνολοκληρωμένα, υπάρχει μια πραγματική ή διαρθρωτική σχέση μεταξύ τους, όπως όταν τα δύο προϊόντα θεωρούνται εναλλάξιμα ή στενά υποκατάστατα και, επομένως, η τιμή του ενός αποτελεί ισχυρό ανταγωνιστικό περιορισμό στην τιμή του άλλου. Αν, αντιθέτως, τα δύο προϊόντα δεν είναι συνολοκληρωμένα, τότε δεν υπάρχει μια πραγματική ή διαρθρωτική σχέση μεταξύ τους και η τιμή του ενός δεν αποτελεί ισχυρό ανταγωνιστικό περιορισμό στην τιμή του άλλου.

90. Για τον έλεγχο ύπαρξης μοναδιαίας ρίζας στα επίπεδα (Levels), αλλά και στις πρώτες διαφορές (First Differences)[96] των λογαρίθμων των χρονοσειρών των ετήσιων τιμών των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και των κρατικών Λαχείων, χρησιμοποιήθηκαν οι έλεγχοι ADF[97], PP[98] & τον από κοινού έλεγχο LLC[99]. Τα αποτελέσματα του εν λόγω ελέγχων έδειξαν ότι οι λογάριθμοι των εν λόγω τιμών κατά την περίοδο 1989-2012, δεν είναι στάσιμες μεταβλητές, αλλά οι πρώτες διαφορές τους εμφανίζουν μοναδιαία ρίζα [είναι I(1) χρονοσειρές] και επομένως είναι στάσιμες μεταβλητές. Στον από κοινού έλεγχο LLC χρησιμοποιήθηκαν, εκτός από τα 3 βασικά προϊόντα του ΟΠΑΠ (Λόττο, Τζόκερ και Πρότο) και τα τυχερά παίγνια Extra5 και Super3.

91. Ο έλεγχος συνολοκλήρωσης Johansen των λογαρίθμων των χρονοσειρών των ετήσιων τιμών των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και των Κρατικών Λαχείων έδειξε ότι τα εν λόγω προϊόντα δεν είναι συνολοκληρωμένα και ότι δεν υπάρχει μια πραγματική ή διαρθρωτική σχέση μεταξύ τους (Πίνακας 3).

Πίνακας 3
Έλεγχος συνολοκλήρωσης μεταξύ τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και κρατικών λαχείων

Έλεγχοι Συνολοκλήρωσης			
Λόττο - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Τζόκερ - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Πρότο - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Εθνικό - Λόττο			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Εθνικό - Τζόκερ			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Εθνικό - Λαϊκό - Κρατικό			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]
[...]	[...]	[...]	[...]
Πρότο - Λόττο - Τζόκερ			
Υπόθεση	Στατιστική Trace	Στατιστική Max-Eigen	MacKinnon - Haug - Michelis p-values
[...]	[...]	[...]	[...]*
[...]	[...]	[...]	[...]

* Στατιστικό επίπεδο σημαντικότητας
Πηγή: Ανάλυση στοιχείων γνωστοποιούντων μερών στην συγκέντρωση

92. Βλ. Green (1993), Econometric Analysis, Prentice Hall, σελ. 567, Forni (2004) Using stationarity tests in Antitrust Market Definition. American Law and Economics Review, 6(2), pp. 441-64, O' Donoghue & Padilla (2006), The Law and Economics of article 82 EC. Hart Publishing, καθώς και Φώτης (2013), Ενότητα Δ.3.2.3.2.
93. Johansen, S., (1991) "Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models", Econometrica, 59(6), 1551-1580.
94. Κάθε χρονοσειρά παρουσιάζει ισχυρή μεταβλητότητα χωρίς παράλληλα να επιδεικνύει κάποια μακροχρόνια τάση.
95. Ο έλεγχος συνολοκλήρωσης Johansen έχει χρησιμοποιηθεί για την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς προϊόντων σε πολλές περιπτώσεις. Σχετικά, βλ. μεταξύ άλλων, IV/M.619 - Gencor/Lonrho και ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡΙΘΜ. 515/VI/2011 της Επιτροπής Ανταγωνισμού.
96. Ο έλεγχος μοναδιαίας ρίζας στα επίπεδα σημαίνει ότι ο έλεγχος γίνεται στην χρονοσειρά χωρίς να έχει γίνει κάποια επεξεργασία επί αυτής, όπως π.χ., να έχουμε υπολογίσει την πρώτη διαφορά αυτής (First Difference) ή την διαφορά της συγκεκριμένης χρονοσειράς με κάποια άλλη χρονοσειρά υπό εξέταση κ.λ.π..
97. Said E. and Dickey D A., (1984), "Testing for Unit Roots in Autoregressive Moving Average Models of Unknown Order", Biometrika, 71, 599-607.
98. Phillips, P.C.B. and Perron P., (1988). "Testing for Unit Roots in Time Series Regression", Biometrika, 75, 335-346.
99. Levin, A., Lin, C.F. Chu, C.S.J., (2002) "Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties", Journal of Econometrics, 108, 1-24.

92. Ειδικότερα, από τα εμπειρικά αποτελέσματα στατιστικών Trace & Max-Eigen του Πίνακα 3 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- (α) τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ, κάθε ένα ξεχωριστά, με όλα τα κρατικά λαχεία (Λότто - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό, Τζόκερ - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό, Πρότο - Εθνικό - Κρατικό - Λαϊκό**)** δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος, δεδομένου ότι δεν προκύπτει διάνυσμα συνολοκλήρωσης για υψηλό επίπεδο σημαντικότητας βάσει των MacKinnon - Haug - Michelis p-values και σε διάστημα εμπιστοσύνης α<0,05. Επίσης, βάσει των ίδιων αποτελεσμάτων, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση (H_0) μη ύπαρξης συνολοκλήρωσης των χρονοσειρών υπό ανάλυση, για το ίδιο υψηλό επίπεδο σημαντικότητας, δεδομένου ότι το στατιστικό σφάλμα της εν λόγω υπόθεσης είναι μεγαλύτερο του α=0,05.
- (β) τα τυχερά παίγνια Λόττο και Τζόκερ, κάθε ένα ξεχωριστά και το κρατικό λαχείο λαχείο Εθνικό (Εθνικό - Λόττο, Εθνικό - Τζόκερ) δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος για τους λόγους που αναφέρουμε στο υπό α. Το αποτέλεσμα αυτό δεν επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον έλεγχο του βαθμού συσχέτισης των ετήσιων χρονοσειρών τιμών των εν λόγω προϊόντων (βλ. Πίνακα 1 και Διαγράμματα 1 & 2).
- (γ) τα κρατικά λαχεία (Εθνικό - Λαϊκό - Κρατικό) δεν αποτελούν μια ενιαία σχετική αγορά προϊόντος, αλλά το κάθε ένα παίγνιο αποτελεί διακριτή σχετική αγορά προϊόντος. Η μηδενική υπόθεση δεν είναι στατιστικά σημαντική και, ως εκ τούτου, δεν προκύπτει διάνυσμα συνολοκλήρωσης βάσει των MacKinnon - Haug - Michelis p-values και σε διάστημα εμπιστοσύνης α<0,05[100].
- (δ) τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ (Πρότο - Λόττο - Τζόκερ) αποτελούν μια ενιαία αγορά προϊόντος, δεδομένου ότι η μηδενική υπόθεση της μη ύπαρξης συνολοκλήρωσης μεταξύ των 3 κρατικών λαχείων απορρίπτεται για επίπεδο σημαντικότητας α<0,01 (βλ. MacKinnon - Haug - Michelis p-values 0,00). Μάλιστα τα εμπειρικά αποτελέσματα του ελέγχου συνολοκλήρωσης για τα εν λόγω λαχεία καταδεικνύουν και την ύπαρξη ενός διανύσματος συνολοκλήρωσης.

93. Η προαναφερθείσα ανάλυση συνολοκλήρωσης έγινε με βάση ετήσια στοιχεία χρονοσειρών τιμών των προϊόντων υπό εξέταση. Αντίστοιχη ανάλυση με μηνιαία στοιχεία έγινε μόνο μεταξύ του Λαϊκό κρατικού λαχείου και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, για το οποίο η ΓΔΑ είχε διαθέσιμα στοιχεία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μεταξύ του κρατικού λαχείου και κάθε ένα ξεχωριστά από τα τρία τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ δεν υφίσταται μια πραγματική ή διαρθρωτική σχέση, όπως όταν τα δύο προϊόντα θεωρούνται εναλλάξιμα ή στενά υποκατάστατα και, επομένως, η τιμή του ενός δεν αποτελεί ισχυρό ανταγωνιστικό περιορισμό στην τιμή του άλλου.

94. Η ίδια ανάλυση έγινε για ετήσιες διαστρωματικές χρονολογικές σειρές (Panel Data) της τιμής των κρατικών λαχείων και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ. Το εν λόγω δείγμα εξετάσθηκε για το αν παρουσιάζει μοναδιαία ρίζα ή όχι βάσει των ελέγχων Levin,Lin & Chu t-test, Im, Pesaran & Shin W-test, ADF-Fisher chi-square, PP-Fisher chi-square και Hadri z-statistic, ενώ ο έλεγχος συνολοκλήρωσης έγινε με βάση τους ελέγχους Fisher (combined Johansen), Kao (Engle-Granger based) και Pedroni (Engle-Granger based). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μεταξύ της τιμής των κρατικών λαχείων και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ δεν υφίσταται μια πραγματική ή διαρθρωτική σχέση και, ως εκ τούτου, η τιμή του ενός δεν αποτελεί ισχυρό ανταγωνιστικό περιορισμό στην τιμή του άλλου.

95. Βάσει των προαναφερθέντων, συνάγεται ότι τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος με τα κρατικά λαχεία.

Οικονομετρικές εκτιμήσεις ελαστικοτήτων

96. Προς επίρρωση των αποτελεσμάτων από τον έλεγχο συνολοκλήρωσης, εκτιμήθηκε η ελαστικότητα ζήτησης και η σταυροειδής ελαστικότητα ως την τιμή των κρατικών λαχείων και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, βάσει διαστρωματικών χρονολογικών σειρών. Επιπροσθέτως, η υπηρεσία εκτίμησε την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή του Λαϊκού λαχείου και την σταυροειδή ελαστικότητα ζήτησης του εν λόγω λαχείου βάσει των τιμών των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, χρησιμοποιώντας μηνιαίες χρονολογικές σειρές των υπό εξέταση προϊόντων.

97. Για την εκτίμηση των ελαστικοτήτων ζήτησης βάσει διαστρωματικών χρονολογικών σειρών χρησιμοποιήθηκαν οι εξής συναρτήσεις παλινδρόμησης:

[...]

[...]

όπου $qlaxia$ η ετήσια πωληθείσα ποσότητα των κρατικών λαχείων, $plaxia_i$ η τιμή των κρατικών λαχείων, $qopap$ η ετήσια πωληθείσα ποσότητα τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, $popap_i$ η τιμή των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και ε_i ο διαταρακτικός όρος των συναρτήσεων παλινδρόμησης. Η εκτίμηση έγινε με την μέθοδο των GMM (Generalized Methods of Moments), η οποία αποτελεί μια γενίκευση της μεθόδου των βοηθητικών μεταβλητών (Instrumental Variables). Σημειώνεται ότι η εκτίμηση του συντελεστή β δείχνει την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή των κρατικών λαχείων και η εκτίμηση του συντελεστή γ δείχνει την σταυροειδή ελαστικότητα ζήτησης του εν λόγω λαχείου βάσει των τιμών των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ. Ισχύει και το αντίθετο.

98. Για την εκτίμηση των ελαστικοτήτων ζήτησης βάσει μηνιαίων χρονολογικών σειρών χρησιμοποιήθηκαν οι εξής συναρτήσεις παλινδρόμησης:

[...]

[...]

[...]

100. Το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εξέταση της συγκέντρωσης μεταξύ των εταιρειών Sportech plc & Vernons (τμήμα της Ladbrokes plc) στην Μ. Βρετανία, όπου η ανάλυση Critical Loss έδειξε ότι το τυχερό παίγνιο Football Pools (κάτι σαν το αντίστοιχο ΠΡΟΠΟ) όχι μόνο ανήκει σε διακριτή σε σχέση με τα κρατικά λαχεία αγορά, αλλά και ότι η ίδια αγορά του εν λόγω τυχερού παιγνίου διακρίνεται περαιτέρω βάσει των προϊόντων που προσφέρονται από της εταιρίες αυτής: βλ. σχετικά http://www.competition-commission.org.uk/assets/competitioncommission/docs/pdf/non-inquiry/rep_pub/reports/2007/fulltext/533.pdf.

Οι εξαρτημένες και ανεξάρτητες μεταβλητές των 3 παλινδρομήσεων ερμηνεύτηκαν με τον ίδιο τρόπο, όπως στην περίπτωση των παλινδρομήσεων με διαστρωματικές χρονολογικές σειρές. Αντίστοιχα, σημειώνεται ότι η εκτίμηση του συντελεστή ζ δείχνει την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή των εκάστοτε τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ και η εκτίμηση του συντελεστή η δείχνει την σταυροειδή ελαστικότητα ζήτησης των εκάστοτε τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ, βάσει των τιμών του κρατικού λαχείου Λαϊκό.

99. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις βάσει των διαστρωματικών χρονολογικών σειρών, η εκτίμηση του συντελεστή β, τόσο για τα κρατικά λαχεία, όσο και για τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ, είναι σε απόλυτη τιμή μικρότερη της μονάδος (1) και στατιστικά σημαντική για επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας α<0,01 (Πίνακας 4). Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την ίδια τιμή κρατικών λαχείων και των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ είναι μικρότερη της μονάδος (1), υποδεικνύοντας ότι η κάθε μια κατηγορία προϊόντος αποτελεί διακριτή σχετική αγορά προϊόντος. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από τις τιμές των σταυροειδών ελαστικοτήτων ζήτησης για τις δύο κατηγορίες προϊόντων, οι οποίες είναι κοντά στο μηδέν.

Πίνακας 4
Οικονομετρική εκτίμηση ζήτησης κρατικών λαχείων και τυχερών παιγνίων βάσει ετήσιων διαστρωματικών χρονολογικών σειρών (Panel Data) και μηνιαίων χρονολογικών σειρών (Time Series Data): 1989-2012 (σε απόλυτες τιμές)

Εξαρτημένη μεταβλητή	$\hat{\beta}$	$\hat{\gamma}$
$\log(qlaxia)$	[...]*	[...]*
$\log(qopap)$	[...]*	[...]*
	$\hat{\zeta}$	$\hat{\eta}$
$\log(qlotto)$	[...]*	[...]*
$\log(qtzoker)$	[...]*	[...]
$\log(qproto)$	[...]*	[...]

*Στατιστικό επίπεδο σημαντικότητας α<0,01.
$\log(qlaxia)$: [...]
$\log(qopap)$: [...]
Adjusted R^2:[...]
Πηγή: Ανάλυση στοιχείων γνωστοποιούντων μερών στην συγκέντρωση

100. Βάσει των μηνιαίων χρονολογικών σειρών και μόνο για το Λαϊκό λαχείο σε σχέση με τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ, παρατηρήθηκε ότι ανελαστική ζήτηση χαρακτηρίζει το τυχερό παίγνιο Λόττο, ενώ το ίδιο δεν φαίνεται να ισχύει για τα τυχερά παίγνια του Τζόκερ και Πρότο. Όμως, το αποτέλεσμα για τα δύο τελευταία παίγνια του ΟΠΑΠ δεν συνάδει με τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις αναλύσεις του βαθμού συσχέτισης και συνολοκλήρωσης που προηγήθηκαν.

Critical Loss Analysis

101. Εν προκειμένω χρησιμοποιήθηκε η critical loss ανάλυση των Katz & Shapiro (2003) και O'Brien & Wickelgren (2003)[101], δεδομένου ότι οι εν λόγω δύο μεθοδολογίες χρησιμοποιούν συμμετρικά προϊόντα, ενώ παράλληλα οι Katz & Shapiro (2003) υποθέτουν ένα μονοπωλητή (ήτοι η εξαγοράζουσα εταιρία) ο οποίος παράγει δύο προϊόντα και προχωρεί στην αύξηση της τιμής του ενός εκ των δύο προϊόντων, ενώ οι O'Brien & Wickelgren (2003) υποθέτουν ότι ο μονοπωλητής προχωρεί σε μια ομοιόμορφη αύξηση της τιμής και των δύο προϊόντων[102].

102. Δύο προϊόντα δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος σύμφωνα με την μεθοδολογία των Katz & Shapiro (2003) αν:

$$AL < CL$$

όπου $CL = \dfrac{\frac{\Delta p}{p}}{\frac{\Delta p}{p} + m}$ η ζημιά (*Critical Loss*) σε όρους μονοπωλιακής δύναμης του υποθετικού μονοπωλητή από την ποσοστιαία αύξηση της τιμής του προϊόντ του και $AL = \dfrac{\frac{\Delta p}{p}(1 - DR)}{m}$ η πραγματική ζημιά (*Actual Loss*) σε όρους κερδών του υποθετικού μονοπωλητή από την ποσοστιαία αύξηση της τιμής του προϊόντος του, $mu = \dfrac{P - MC}{P}$ ο δείκτης μονοπωλιακής δύναμης και $DR = \dfrac{\eta^{cross}}{\eta^{own}}$ ο συντελεστής εκτροπής πωλήσεων, ο οποίος υπολογίζεται βάσει του λόγου της σταυροειδής ελαστικότητας ζήτησης προς την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την ίδια την τιμή του προϊόντος.

103. Δύο προϊόντα δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος σύμφωνα με την μεθοδολογία των O'Brien & Wickelgren (2003) αν:

$$AL < CL$$

όπου $AL = \dfrac{\Delta p}{p}\left[\dfrac{1}{m} - \eta^{cross}\right]$ και $CL = \dfrac{\frac{\Delta p}{p}}{\frac{\Delta p}{p} + m}$.

104. Ο Πίνακας 5 δείχνει ότι, με βάση την μεθοδολογία των Katz & Shapiro (2003), τα κρατικά λαχεία αποτελούν διακριτή σχετική αγορά προϊόντος σε σχέση με τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ αναφορικά με αύξηση της τιμής κατά 5% και 10% και δείκτη μονοπωλιακής δύναμης από 5% έως 20%.

105. Αντιστοίχως, από τον Πίνακα 5 προκύπτει ότι, με βάση την μεθοδολογία των O'Brien & Wickelgren (2003), τα κρατικά λαχεία αποτελούν διακριτή σχετική αγορά προϊόντος σε σχέση με τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ αναφορικά με αύξηση της τιμής κατά 5% και 10% και δείκτη μονοπωλιακής δύναμης από 15% έως 20%[103].

101. Βλ. σχετικά Katz L. M., Shapiro C. 2003 Critical Loss: Let's Tell the Whole Story. Antitrust Magazine, ABA Spring, pp 49-56 και O'Brien D, Wickelgren A., (2003), «A critical analysis of critical loss analysis», Antitrust Law Journal, 71(1), pp 161-184.

102. Για μη συμμετρικά προϊόντα του μονοπωλητή βλ. Daljord & Sorgard (2011) και Daljort, Sorgard & Thomassen (2008). Η μεθοδολογία των Harris & Simons (1989) υποθέτουν ότι ο μονοπωλητής κατέχει ένα ομοιογενές προϊόν.

103. Σύμφωνα με την μεθοδολογία των O'Brien & Wickelgren (2003) για και ισχύει) για $mu = 5\% - 10\%$ και $\frac{\Delta p}{p} = 5\% = 10\%$, ισχύει $AL > CL$.

Πίνακας 5

CL ανάλυση κρατικών λαχείων και τυχερών παιγνίων βάσει ετήσιων διαστρωματικών χρονολογικών σειρών (Panel Data)

CL μεθοδολογία	AL	CL
Katz & Shapiro (2003)		
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 5\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 10\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 15\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 20\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 5\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 10\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 15\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 20\%$	[...]	[...]
O'Brien & Wickelgren (2003)		
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 15\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 5\%, mu = 20\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 15\%$	[...]	[...]
$\frac{\Delta p}{p} = 10\%, mu = 20\%$	[...]	[...]
Πηγή: Ανάλυση στοιχείων γνωστοποιούντων μερών στην συγκέντρωση		

106. Βάσει των προαναφερθέντων σχετικά με την critical loss ανάλυση συνάγεται ότι τα τυχερά παίγνια του ΟΠΑΠ δεν ανήκουν στην ίδια σχετική αγορά προϊόντος με τα κρατικά λαχεία ή τουλάχιστον ότι η τιμή των τυχερών παιγνίων του ΟΠΑΠ δεν αποτελεί ισχυρό ανταγωνιστικό περιορισμό στην τιμή κρατικών λαχείων.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού σε Ολομέλεια ομόφωνα εγκρίνει, κατ' άρθρο 8 του ν. 3959/2011, τη γνωστοποίηση συγκέντρωσης σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 του ν. 3959/2011 που αφορά στην απόκτηση αποκλειστικού ελέγχου των «Κρατικών Λαχείων» από την εταιρία «Ο.Π.Α.Π. Α.Ε.», καθόσον δεν δημιουργούνται σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητά της να περιορίσει σημαντικά τον ανταγωνισμό στις σχετικές αγορές στις οποίες αυτή αφορά.

Η απόφαση εκδόθηκε την 30η Αυγούστου 2013.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο Πρόεδρος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΙΤΣΑΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ ΦΥΛΛΩΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Σε έντυπη μορφή:

- Για τα Φ.Ε.Κ. από 1 έως 16 σελίδες σε 1 € προσαυξανόμενη κατά 0,20 € για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο ή μέρος αυτού.
- Για τα φωτοαντίγραφα Φ.Ε.Κ. σε 0,15 € ανά σελίδα.

Σε μορφή DVD/CD:

Τεύχος	Ετήσια έκδοση	Τριμηνιαία έκδοση	Μηνιαία έκδοση
Α΄	150 €	40 €	15 €
Β΄	300 €	80 €	30 €
Γ΄	50 €	-	-
Υ.Ο.Δ.Δ.	50 €	-	-
Δ΄	110 €	30 €	-

Τεύχος	Ετήσια έκδοση	Τριμηνιαία έκδοση	Μηνιαία έκδοση
Α.Α.Π.	110 €	30 €	-
Ε.Β.Ι.	100 €	-	-
Α.Ε.Δ.	5 €	-	-
Δ.Δ.Σ.	200 €	-	20 €
Α.Ε.-Ε.Π.Ε.	-	-	100 €

- Η τιμή πώλησης μεμονωμένων Φ.Ε.Κ. σε μορφή cd-rom από εκείνα που διατίθενται σε ψηφιακή μορφή και μέχρι 100 σελίδες, σε 5 € προσαυξανόμενη κατά 1 € ανά 50 σελίδες.

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Φ.Ε.Κ.

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Α΄	225 €
Β΄	320 €
Γ΄	65 €
Υ.Ο.Δ.Δ.	65 €

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Δ΄	160 €
Α.Α.Π.	160 €
Ε.Β.Ι.	65 €
Α.Ε.Δ.	10 €

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Α.Ε.-Ε.Π.Ε.	2.250 €
Δ.Δ.Σ.	225 €
Α.Σ.Ε.Π.	70 €
Ο.Π.Κ.	-

- Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. (έντυπη μορφή) θα αποστέλλεται σε συνδρομητές ταχυδρομικά, με την επιβάρυνση των 70 €, ποσό το οποίο αφορά τα ταχυδρομικά έξοδα.

- Η καταβολή γίνεται σε όλες τις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες (Δ.Ο.Υ.). Το πρωτότυπο διπλότυπο (έγγραφο αριθμ. πρωτ. 9067/28.2.2005 2η Υπηρεσία Επιτρόπου Ελεγκτικού Συνεδρίου) με φροντίδα των ενδιαφερομένων, πρέπει να αποστέλλεται ή να κατατίθεται στο Εθνικό Τυπογραφείο (Καποδιστρίου 34, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα).
- Σημειώνεται ότι φωτοαντίγραφα διπλοτύπων, ταχυδρομικές Επιταγές για την εξόφληση της συνδρομής, δεν γίνονται δεκτά και θα επιστρέφονται.
- Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα μέλη της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίου Τύπου Αθηνών και Επαρχίας, οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, η Ε.Σ.Η.Ε.Α, τα τριτοβάθμια συνδικαλιστικά όργανα και οι τριτοβάθμιες επαγγελματικές ενώσεις δικαιούνται έκπτωσης πενήντα τοις εκατό (50%) επί της ετήσιας συνδρομής.
- Το ποσό υπέρ ΤΑ.Π.Ε.Τ. (5% επί του ποσού συνδρομής), καταβάλλεται ολόκληρο (Κ.Α.Ε. 3512) και υπολογίζεται πριν την έκπτωση.
- Στην Ταχυδρομική συνδρομή του τεύχους Α.Σ.Ε.Π. δεν γίνεται έκπτωση.

Πληροφορίες για δημοσιεύματα που καταχωρίζονται στα Φ.Ε.Κ. στο τηλ.: 210 5279000.
Φωτοαντίγραφα παλαιών Φ.Ε.Κ.: τηλ.: 210 8220885.

Τα φύλλα όλων των τευχών της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως διατίθενται δωρεάν σε ηλεκτρονική μορφή από την ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου (www.et.gr)

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: http://www.et.gr - e-mail: webmaster.et@et.gr

ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΑΠΟ 08:00 ΜΕΧΡΙ 13:30

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 34 * ΑΘΗΝΑ 104 32 * ΤΗΛ. 210 52 79 000 * FAX 210 52 21 004